

Alexandru Baltag, Dorina Baltag

www.viitorul.org

SECURITATEA ENERGETICĂ A REPUBLICII MOLDOVA: ALTERNATIVE VIABILE

Nr. 3, 2009

**Politici
Publice**

www.viitorul.org

Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale (IDIS) „Viitorul”

Politici Publice

NR. 3, 2009

SECURITATEA ENERGETICĂ A REPUBLICII MOLDOVA: ALTERNATIVE VIABILE

*Alexandru Baltag
Dorina Baltag*

Seria Politici Publice reprezintă o colecție de studii, lansată de către Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale (IDIS) „Viitorul”, cu începere din iarna anului 2002, cu sprijinul Think Tank Fund al Open Society Institute (LGI/OSI).

Studiile de Politici Publice apar cu regularitate în Biblioteca IDIS „Viitorul”, alături de alte cercetări în probleme considerate a fi importante pentru interesul public.

Opiniile exprimate aparțin autorilor. Nici Administrația IDIS „Viitorul”, și nici Consiliul Administrativ al Institutului pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale „Viitorul” nu poartă răspundere pentru estimările și opiniile prezentate în cadrul acestei publicații.

Pentru mai multe informații asupra acestei publicații ori asupra abonamentului de recepționare a publicațiilor editate de către IDIS, vă rugăm să contactați direct Serviciul de Presă și Comunicare Publică al IDIS „Viitorul”.
Persoana de contact: Laura Bohanțov - laura.bohantov@viitorul.org.

Adresa de contact:

Chișinău, Iacob Hîncu 10/1, 2004, Republica Moldova

Telefon: (373-22) 21 09 32

Fax: (373-22) 24 57 14

www.viitorul.org

Orice utilizare a unor extrase ori opinii ale autorului acestui Studiu trebuie să conțină o referință la seria de Politici Publice și IDIS „Viitorul”.

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII

Baltag, Alexandru

Securitatea energetică a Republicii Moldova: alternative viabile / Alexandru Baltag, Dorina Baltag; Inst. pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale (IDIS) “Viitorul”. - Ch. : IDIS “Viitorul”, 2009 (Tipogr. “Reșetnicov P.” ÎI). - 58 p. - (Politici Publice ; Nr 3).

Bibliogr.: p. 48-51 (54 tit.) și în notele de subsol. - 50 ex.

ISBN 978-9975-4007-3-2.

620.91(478)

B 24

DESPRE AUTORI:

Alexandru BALTAG

- magistrul în relații internaționale și studii europene - Institutul European de Înalte Studii Internaționale din Nisa, Franța; teza de master *“La République de Moldavie et l’Ukraine comme enjeu entre l’Union européenne et la Russie”* (Republica Moldova și Ucraina ca și miză între Uniunea Europeană și Rusia) - publicată pe pagina web oficială a Institutului www.iehei.org și pe pagina Centrului Internațional de Formare Europeană www.geopolitis.net;
- licență în relații internaționale - Universitatea de Stat din Moldova;
- articole de analiză în domeniul energiei și geopoliticii apărute în Franța, România, Rusia, Republica Moldova, care pot fi găsite și pe blogul personal: www.blogs.unimedia.md/baltag;
- e-mail: alexandru.baltag@yahoo.com

Dorina BALTAG

- masterand Universitatea din Maastricht, Olanda, Programul de master „Analysing Europe”
- licențiată în relații internaționale, USM, Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative (teza de licență la tema „Perspectivele de integrare europeană a Republicii Moldova și realizarea PAUEM”)
- absolventă a Programului de Instruire Politică și Leadership European, promoția 2007 // gestionat de IDIS „Viitorul”
- absolventă a Programului “Stypendia dla młodych naukowców” (Bursa pentru tinerii cercetători) acordată de Ministerul de Externe al Republicii Polonia, promoția 2005
- co-autor al Studiului de campanie electorală în Republica Moldova “10 politicieni în scrutinul electoral 2007”
- articole de analiză în domeniul procesului de integrare europeană, cu o atenție deosebită asupra cazului R. Moldova, au fost publicate în reviste și ziare din țară și de peste hotare.
- e-mail: dorinabaltag@yahoo.com

SUMAR

Introducere	8
Metodologie	9
Cap. I Evoluția politicii energetice a Republicii Moldova	10
1.1 Factorul rusesc în politica energetică a RM.....	10
1.1.1 Republica Moldova și gazul natural rusesc	10
1.1.2 Energie electrică importată din Rusia	16
1.1.3 Securitatea energetică a Republicii Moldova	19
1.2 Politica energetică a Republicii Moldova în raport cu angajamentele europene	22
1.2.1 Impactul și avantajele participării Republicii Moldova la Tratatul Comunității Energetice pentru sectorul energetic.....	22
1.2.2 Analiza îndeplinirii angajamentelor Republicii Moldova în conformitate cu Planul de Acțiune Uniunea Europeană – Republica Moldova pe dimensiunea energetică	25
Cap. II Alternative de resurse energetice pentru Republica Moldova	31
2.1 Alternative gazului rusesc	31
2.1.1 Analiza posibilităților și avantajelor participării Republicii Moldova la proiectul panoccidental Nabucco	31
2.1.2 Posibilitățile și avantajele colaborării directe a Moldovei cu statele din Asia Centrală.....	33
2.2 Energie regenerabilă (alternative fezabile gazului, schimbarea produselor din coșul energetic).....	36
2.2.1 Analiza evoluției utilizării altor resurse energetice decât gazul natural în Moldova	36
2.2.2 Energie atomică: participarea RM la construcția CNE Cernavodă.....	36
2.2.3 Potențialul energetic eolian al Republicii Moldova.....	38
2.2.4 Potențialul energetic solar al Republicii Moldova.....	40
2.2.5 Potențialul și căile de utilizare a energiei biomasei în Moldova	41
Concluzii	43
Recomandări	45
Referințe bibliografice	48
Anexe	52

INTRODUCERE

Ramura de bază a economiei moldovenești o reprezintă sectorul energetic, de care sunt dependente în mare măsură celelalte segmente ale economiei naționale. Evoluțiile din economia mondială, criză financiară globală, impasul energetic în care s-au aflat țările dependente de gazul rusesc, iar Republica Moldova fiind completamente dependentă de importul rusesc la acest capitol, impun dezvoltarea de mecanisme și pârghii strategice în a face față dependenței țării față de resursele energetice.

Acum, când situația în complexul energetic autohton continuă a fi tensionată din cauza eficienței energetice reduse (este de 2,6 ori mai joasă decât în Uniunea Europeană)¹, din cauza lipsei totale de resurse energetice primare autohtone și importului lor în volum de 100%, din cauza nivelului mai mult decât redus de utilizare a surselor de energie regenerabilă, a uzurii avansate a echipamentelor energetice etc., este necesar ca noua conducere să demonstreze capacități de guvernare pragmatice în ceea ce privește securitatea energetică și să treacă dincolo de semnări de strategii și declarații. Acest studiu se adresează îndeosebi instituțiilor statului responsabile de gestionarea segmentului energetic autohton, precum și celor interesați de tematica abordată.

Studiul de față își propune să elucideze situația actuală a industriei energetice autohtone – gazul natural și electroenergia – prin prisma angajamentelor asumate de autorități și a acțiunilor concrete de transpunere a *acquis-ului* energetic în conformitate cu prevederile Tratatului Comunității Energetice. De asemenea, studiul

analizează gradul de asigurare a securității energetice a Republicii Moldova, inclusiv prin analiza posibilității utilizării unor soluții de alternativă de resurse energetice ale țării, prin investigarea posibilităților și avantajelor diversificării căilor de import a resurselor energetice și implicarea în balanța de consum a energiei regenerabile. Dincolo de aceasta, studiul prezintă lacunele depistate în ceea ce privește politica energetică a Republicii Moldova (număr limitat de surse de import - combustibilul, energia electrică și gazele naturale sunt în continuare importate din Federația Rusă, colaborarea cu un singur exportator etc.).

Studiul este însoțit de un set de concluzii și recomandări, care denotă că îmbunătățirea situației actuale este posibilă prin continuarea reformei economice în complexul energetic, întărirea și extinderea legăturilor cu piețele energetice din exterior. Mai mult ca atât, cele două capitole scot în evidență faptul că politica energetică a țării noastre a fost și rămâne a fi influențată, în mare parte, de factorul politic și nu are la bază principiile economiei de piață, în special: demonopolizarea, descentralizarea și concurența liberă. Securitatea energetică este asigurată sub normele acceptate pe plan internațional, Republica Moldova plasându-se în fruntea țărilor cu cea mai mare pondere a cheltuielilor pentru resursele energetice consumate.

¹ Valeriu Canțer, „Sectorul energetic al Republicii Moldova”, A.Ș.M. - nr. 1(12), februarie 2009

METODOLOGIE

Cercetarea politicii energetice actuale ale Republicii Moldova, precum și identificarea alternativelor de resurse energetice pentru țara noastră, a necesitat utilizarea unui instrumentar variat de investigație, pentru a putea oferi o imagine completă și obiectivă a respectivului proces. Iată de ce, în această lucrare, am încercat să utilizăm atât metode cantitative, cât și calitative². Dintre metodele de cercetare folosite, vom evidenția:

- **metoda analitică**, care ne-a permis să analizăm lucrările în domeniu, să facem o sinteză prin utilizarea metodelor logice – inducția și deducția;
- **metoda analizei istorice** a permis examinarea procesului de formare a relațiilor dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană, dintre Republica Moldova și Federația Rusă, dezvăluind tendințe periodice în procesul de identificare a politicii energetice și consolidare a securității energetice, precum și a permis trasarea legăturii dintre trecut, prezent și viitor;
- **metoda analizei comparate**, prin care am efectuat o radiografie a strategiilor de securitate energetică ale RM, analizând prin prisma acesteia rezultatele și gradul de implementare ale strategiilor. În același timp, prin comparație, am confruntat categoriile de relații cu UE în diferite perioade ale timpului și, de asemenea, am putut urmări impactul și avantajele participării Republicii Moldova la Tratatul Comunității Energetice. Totodată, am analizat în ce măsură

au fost îndeplinite angajamentele asumate de Republica Moldova în conformitate cu PAUEM;

- **content-analiza**³ a fost utilizată pe tot parcursul lucrării, întrucât cercetarea a vizat studierea documentelor, ziarelor, rapoartelor, a sondajelor de opinie, literaturii de specialitate, pentru a putea oferi o imagine complexă a tendințelor în sectorul energetic autohton, pe de o parte, și analiza constructivă a utilizării alternativelor în acest domeniu, pe de altă parte.

Totodată, în timpul elaborării studiului s-au mai folosit și alte metode, printre care enumerăm: factologică, instituțională, deductivă, inductivă și cea a pronosticării.

Concluziile deduse au servit drept bază pentru evaluarea necesităților Republicii Moldova în ceea ce privește depășirea dependenței totale, în sectorul energetic, de Federația Rusă. Toate recomandările sunt sintetizate în ultimul comportament al studiului și se adresează preponderent Guvernului R. Moldova.

² Цыганков П.А. Проблема метода в теории международных отношений// Теория международных отношений: Учеб. Пособие. – М.: Гардарики, 2002. – p. 46-77

³ În acest studiu, content-analiza a fost utilizată fără cuantificarea materialelor și utilizarea matricei matematice.

CAP. I EVOLUȚIA POLITICII ENERGETICE A REPUBLICII MOLDOVA

1.1 Factorul rusesc în politica energetică a RM

1.1.1 Republica Moldova și gazul natural rusesc

Situația curentă în industria gazului în RM

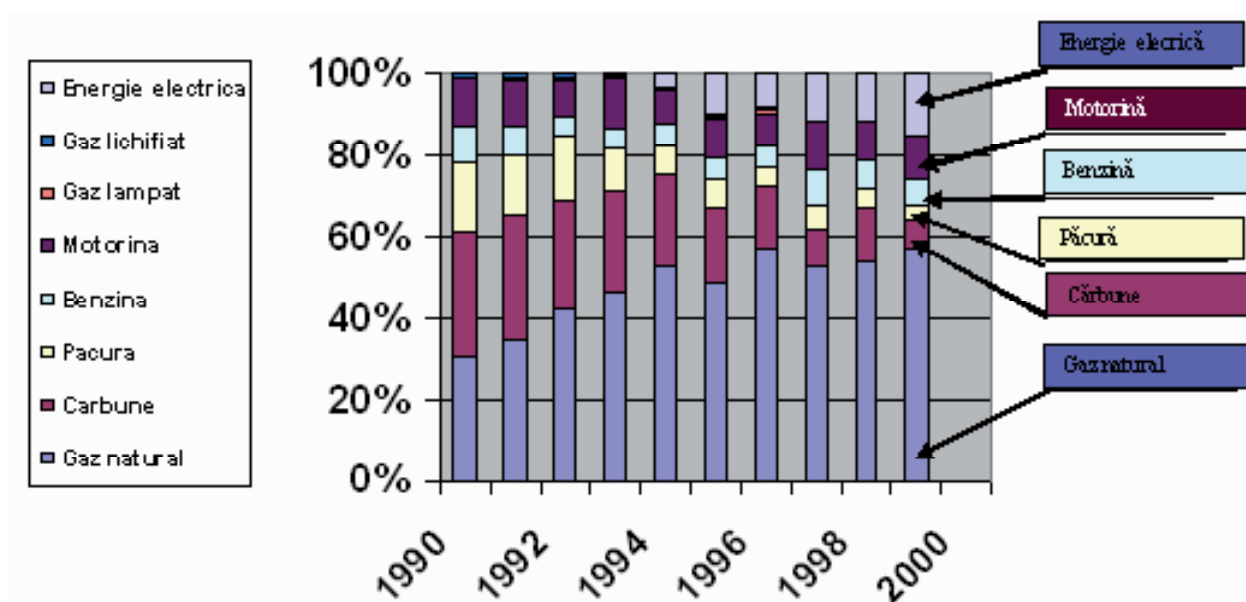
La etapa actuală, industria gazului este unul din factorii dominanți care determină bunăstarea țării și a persoanei, care influențează mult asupra nivelului de dezvoltare a tuturor segmentelor de activitate ale societății. Resurselor de gaz natural,

fiind cel mai des utilizate de către RM, reprezentă forța motrice în avansarea țării și a dezvoltării ei economice, pe termen lung. Industriei gazului reprezintă de fapt cea mai importantă ramură a economiei naționale.

Sectorul energetic al Republicii Moldova, în general și, cel al gazului, în particular, constituie o ramura strategică a economiei naționale, de nivelul dezvoltării căreia depinde stabilitatea macroeconomică și securitatea energetică a țării. Aceasta se datorează faptului că ponderea gazului natural a crescut semnificativ în ultimii 18 ani în balanța energetică a RM.

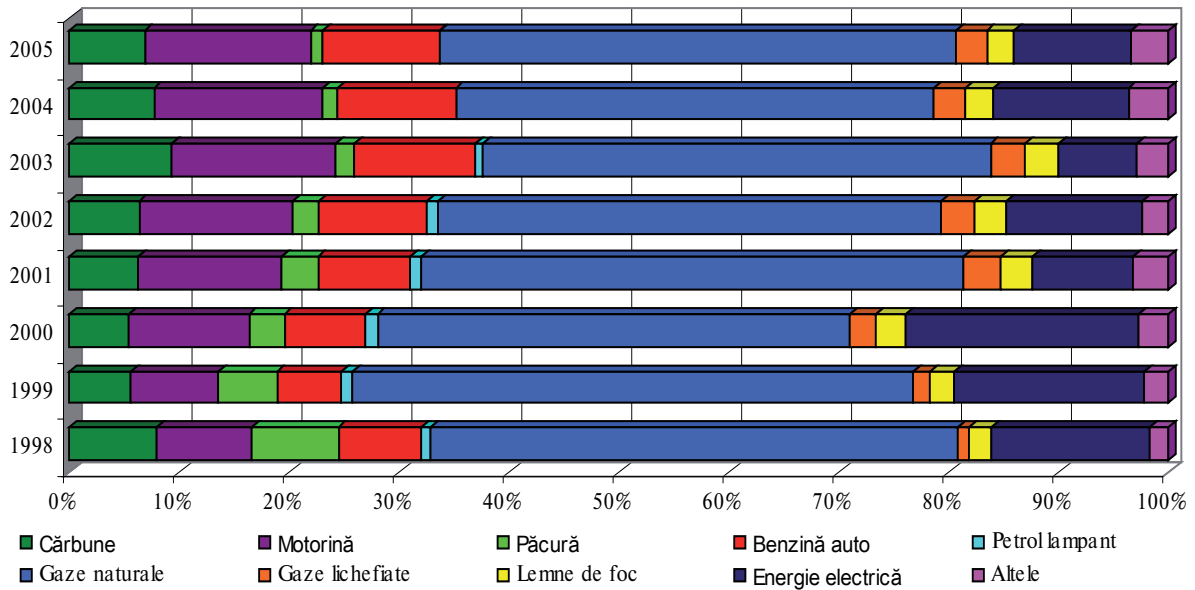
Dinamica balanței energetice în RM (1990-2005)

Fig. 1⁴ a)

4 „Strategia energetică a RM pe termen lung, aliniată la obiectivele energetice ale UE”, pag. 7

Fig. 1⁵ b)

Analizând graficul de mai sus, observăm că cărbunile și păcura aveau o pondere semnificativă în balanța energetică a țării cu 15 ani în urmă, ceea ce ne permitea să avem rezerve suficiente și o funcționare a economiei naționale în regim autonom timp de 90-120 de zile, în caz de criză energetică. Începând cu anul 2000, utilizarea păcurii și cărbunelui a scăzut dramatic, astfel că în prezent gazele naturale sunt cele care domină în balanța energetică. În aceste condiții, în caz de criză energetică, rezervele energetice sunt suficiente pentru maxim 15 zile⁶.

Dacă să ne referim la situația prezentă, securitatea energetică privind gazul natural al Republicii Moldova este asigurată sub normele acceptate pe plan internațional, iar asigurarea cu resurse de gaz natural este efectuată din import în volum de 100%.

În cele din urmă, observăm că la momentul de față „industria gazului” în Republica Moldova este dirijată din afară, fiind dependentă 100% de o singură piață de export – Federația Rusă, mai

precis de un singur furnizor – S.A.R. „Gazprom”. Ba, mai mult, toată industria gazului din țară este în mâinile acestui monopolistului rusesc, R. Moldova pierzând controlul acestei ramuri, asta fiindcă s-au cedat unilateral proprietăți publice, fără a primi în schimb niciun fel de beneficii pe termen scurt sau pe termen lung. În plus, transferul de proprietăți spre S.A.R. „Gazprom” s-a efectuat nu prin investiții străine directe, ci prin convertirea datoriilor, artificial acumulate, în acțiuni repartizate discreționar, în proprietatea acestuia fiind S.A. „Moldovagaz”, operatorul național în domeniul gazelor naturale, și toată infrastructura de transportare și distribuție a gazului.

În context, ne confruntăm cu situația când Moldova nu dispune azi de o viziune strategică clară asupra asigurării securității sale energetice pe termen lung. Conform unui studiu internațional privind securitatea energetică a țărilor din Estul și Sud-Estul Europei, Republica Moldova se află în cea mai proastă situație, stare care nu are șanse ca să schimbe în viitorul apropiat⁷. În orice caz, putem afirma cu certitudine că, în pri-

⁵ Sursa: Biroul Național de Statistică al RM, „Balanța energetică a Republicii Moldova” (culegere statistică, 2007), pag. 11.

⁶ „R. Moldova are rezerve de gaz pentru doar două zile, spune primăria Chișinăului”, Cotidianul de afaceri „Business Standard”, http://www.standard.ro/articol_75382/r_moldova_are_rezerve_de_gaz_pentru_doar_doua_zile_spune_primaria_chisinaului.html

⁷ „Securitatea energetică, între Rusia și Ucraina”, Revista „Moldova Azi”, <http://www.azi.md/ro/comment/478>

vința asigurării securității energetice, suntem la cheremul concernului rus S.A.R. „Gazprom”.

Gazprom - unicul monopolist în sectorul energetic autohton

În ultima perioadă, problema aprovizionării cu gaze naturale a consumatorilor casnici și industriali din Republica Moldova a devenit o chestiune deosebit de sensibilă. Acest fapt se datorează preluării controlului asupra sistemului național de tranzitare și distribuție a gazelor de către monopolistul rusesc Gazprom, care afectează direct securitatea energetică a RM și reprezintă un factor deosebit de grav, utilizat în diverse scenarii politice sau militare, practicate de Kremlin. Politica tarifară sau blocarea sistemelor de alimentare cu gaze naturale creează numeroase „mine cu explozie întârziată” pentru stabilitatea și cursul democratic al RM, instituind dependențe periculoase pentru cursul modernizator al țării.

Se știe că autoritățile de la Chișinău au consimțit cu mulți ani în urmă să transmită controlul asupra magistralelor sale de tranzit și distribuție monopolistului rus Gazprom, fără a primi în schimb nimic care ar fi justificat această tranzacție.

Înainte de a evidenția evoluția acestor evenimente, menționăm că după destrămarea URSS, Republica Moldova, ca și stat independent, recunoscut pe plan internațional, a moștenit legal întregul sistem de transportare, tranzitare și distribuție a gazului natural aflat pe teritoriul său. Este vorba de două componente distincte ale patrimoniului:

- Sistemul de gazoducte magistrale: Ananiev-Drochia-Cernăuți-Bogorodceanî (ADCB), Ananiev-Tiraspol-Izmail (ATI), Șebelevka-Donetsk-Krivoi Rog-

Razdelnoe-Izmail (ȘDKRI), Razdelnoe-Izmail (RI)⁸.

- Sistemul de gazoducte de distribuție (cca. 7000 km de rețele de distribuție a gazului natural consumatorilor din toată țara)⁹.

Care este evoluția ulterioară a infrastructurii energetice din Moldova?

În ceea ce privește infrastructura energetică din Moldova în perioada imediat următoare, adică între anii 1992 – 1995, Republica Moldova avea în proprietatea sa întregul patrimoniu de transportare și distribuție a gazului. În același timp, după conflictul transnistrean, când Chișinăul pierde controlul asupra teritoriului din stânga Nistrului, o parte din acest patrimoniu este controlată administrativ de către autoritățile separatiste, deoarece localizarea nodului de compresie a gazoductelor magistrale ATI, ȘDKRI și RI se află în orașul Tiraspol¹⁰.

Începând cu anul 1995, iar mai precis în perioada 1995 – 1998, odată cu crearea întreprinderii mixte moldo-ruse, a societății pe acțiuni de tip închis „Gazsnabtranzit”, în care 50% plus o acțiune privilegiată (cu drept de vot) o deținea S.A.R. „Gazprom”, tot sistemul de gazoducte magistrale devine parte a capitalului statutar al acesteia, adică a Gazpromului (Federația Rusă). În același timp, Republica Moldova păstrează în proprietatea sa rețeaua locală de distribuție a gazului către consumatorii moldoveni.

În context, menționăm că Gazsnabtranzit este cedat Gazpromului în baza Acordului din 20 septembrie 1994, 50% plus o acțiune fiind cedate din cauza datoriilor R. Moldova față de monopolistul rusesc pentru livrările de gaz natural din acea perioadă (în baza unor calcule și

8 Anexa 1

9 Idem

10 Idem

investigații efectuate de experți independenți, se demonstrează că în anul 1994 s-a exagerat artificial datoria totală a RM față de monopolistul rusesc cu peste 150 milioane USD)¹¹. Trebuie să subliniem faptul că această cedare în proporție de 50% a proprietății asupra gazoductelor magistrale în mâinile unui singur proprietar și mai cu seamă a monopolistului care deține controlul asupra gazului trebuie privită din perspectiva că aceasta reducea practic la zero orice posibilitate ulterioară de negociere cu Gazpromul atât cu privire la prețul gazului, cât și cu privire la prețul pentru tranzitarea gazului.

Începând cu 1998 și până în prezent, în baza Hotărârii Parlamentului Republicii Moldova Nr. 1556 „cu privire la reorganizarea și privatizarea complexului de gaze din Republica Moldova” din 02.04.1998¹² și Hotărârii Guvernului Republicii Moldova Nr.1068 „cu privire la crearea în complexul de gaze al Republicii Moldova a unei societăți pe acțiuni moldo-ruse” din 21.10.1998¹³, toată infrastructura de transportare și distribuție a gazului devine parte din capitalul statutar al întreprinderii moldo-ruse „Moldovagaz”, în care 50% plus o acțiune privilegiată o deține același concern rus S.A.R. „Gazprom” (ca și în cazul Gazsnabtranzit). Adică, constatăm că în anul 1998 s-a procedat la fel ca și în anul 1994, cedându-se o parte din patrimoniul sistemului de aprovizionare și distribuție a gazului pentru a micșora datoria Republicii Moldova pentru gazul consumat, care se cifra la acea perioadă la peste 500 milioane USD.

Prin faptul că Gazprom deține 50%+1 din acțiunile Moldovagaz (autoritățile din regiunea

transnistreană au primit peste 14%, Moldova rămânând cu circa 35% din acțiuni), constatăm că s-au înstrăinat proprietățile statului nostru în favoarea altui stat, și anume Federația Rusă. În plus, se constată că această înstrăinare s-a făcut printr-o estimare preliminară și aproximativă a patrimoniului Republicii Moldova, fără a se efectua vreo evaluare reală, deoarece lipsesc actele de estimare a bunurilor materiale ale societăților pe acțiuni teritoriale¹⁴.

Acționarii	Cotele de proprietate la constituirea „Gazsnabtranzit” în 1995	Cotele de proprietate la constituirea S.A. „Moldovagaz” în 1998
Gazprom	50%	50,02%
Moldova (Moldova-transgaz)	39%	36,56%
Transnistria (Tiraspol-transgaz)	11%	13,43%

Ce avem în prezent?

În baza Contractului de constituire a S.A. „Gazsnabtranzit” și mai apoi S.A. „Moldovagaz” - în frunte cu Gazpromul - constatăm că acestea și-au asumat obligația de a participa cu investiții necesare în vederea dezvoltării gazoductelor tranzitare și de distribuire a gazelor naturale pe teritoriul Republicii Moldova. Din păcate, constatăm că până în prezent, S.A.R. „Gazprom”, administratorul S.A. „Moldovagaz”, nu a participat cu investiții sub nicio formă posibilă (doar stingerea unei datorii, și aceea umflată, în valoare de 52 milioane USD), dar care exploatează un patrimoniu de peste 25 de ori mai mare. Adică, proprietatea ramurii de gaze, estimată la peste un

11 Tudor Șoitu, Sergiu Gaibu, Corina Gaibu, „Programul național de gazificare: realități, necesități și perspective”, IDIS „Viitorul”, 2007

12 Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova Nr. 1556 „cu privire la reorganizarea și privatizarea complexului de gaze din Republica Moldova” (Art.1,2,3) din 02.04.1998, publicată la 02.04.1998 în Monitorul Oficial Nr. 028.

13 Hotărârea Guvernului Republicii Moldova Nr.1068 „cu privire la crearea în complexul de gaze al Republicii Moldova a unei societăți pe acțiuni moldo-ruse” (punct 2,6,9) din 21.10.1998, publicată la 12.11.1998 în Monitorul Oficial Nr. 100.

14 În Hotărârea Guvernului Republicii Moldova Nr.1068, din 21.10.1998 „cu privire la crearea în complexul de gaze al Republicii Moldova a unei societăți pe acțiuni moldo-ruse” se menționează la punctul 3: „Departamentul privatizării și administrării proprietății de stat pe lângă Ministerul Economiei și Reformelor va efectua în anul 1999 reevaluarea bunurilor complexului de gaze al Republicii Moldova prin intermediul unei organizații internaționale de audit, conform unei metodici reciproc acceptată în eventualitatea rectificării ulterioare a capitalului social, a cotei părți ale lui, precum și a datoriilor la plata consumului de gaze naturale”.

miliard de USD (cca. 1,1 miliarde USD costul real al S.A. „Moldovagaz” și cca. 300 milioane USD - rețelelor construite de populație și din fondurile bugetare)¹⁵, este dirijată de administrația S.A.R. „Gazprom” din Federația Rusă, prin intermediul S.A.„Moldovagaz”, în care „Gazprom” a investit doar 52 milioane USD.

Ba chiar, contrar prevederilor contractului de constituire a S.A.„Moldovagaz”, Guvernul RM ales de popor, impune cetățenii moldoveni să participe financiar la programul de dezvoltare a rețelelor de gazificare (beneficiarul principal al căruia este de fapt S.A. „Moldovagaz”), prin aceasta susținând financiar dezvoltarea capitalului S.A.R. „Gazprom” pe întreg teritoriul Republicii Moldova (peste 2,3 miliarde MDL sunt banii populației și peste 1,2 miliarde MDL sunt din fonduri bugetare)¹⁶. Astfel, constatăm o discriminare a cetățeanului față de „investitorul” străin „Gazprom”¹⁷.

În general, începând cu anul 2001 Gazpromul a avut parte de o asistență largă din partea autorităților moldovenești, care au permis privatizării masive în sistemul de gaze din R. Moldova:

- 5 octombrie 2001 - Memorandum cu privire la cooperarea moldo-rusă în domeniul gazelor¹⁸;
- Acord¹⁹ „Cu privire la livrările de gaze rusești și la tranzitarea acestuia pe teritoriul R. Moldova”, semnat între Guvernele

¹⁵ „Guvernul RM favorizează „Gazprom”-ul, arată rezultatele unui studiu analitic”, Portal economic „Economica”, <http://www.economica.md/economie-si-business/guvernul-rm-favorizeaza-gazprom-ul-arata-rezultatele-unui-studiu-analitic.html>

¹⁶ Idem

¹⁷ Centrul interregional pentru colaborare în afaceri (Межрегиональный центр делового сотрудничества): «Руководство Молдавии предложило ОАО «Газпром» принять участие в программе газификации республики. Такое заявление, как сообщает пресс-служба российского газового холдинга, было сделано 6 декабря в Кишиневе на встрече заместителя председателя правления ОАО «Газпром» Сергея Лукаша с президентом Молдавии Владимиром Ворониным и премьер-министром Молдавии Василием Тарлевым. Газпром пока воздерживается от комментариев о возможном решении поэтому вопросу», decembrie 2002.

¹⁸ „Gloria muncii” în sistemul de gaze ruso-moldovenești”, Ziarul de gardă Nr. 153, din 1 noiembrie 2007.

¹⁹ „Gloria muncii” în sistemul de gaze ruso-moldovenești”, Ziarul de gardă Nr. 153, din 1 noiembrie 2007.

de la Moscova și de la Chișinău²⁰;

- Hotărârea de Guvern Nr. 683, „Despre aprobarea Regulamentului privind modul de transmitere a rețelelor de gaze întreprinderilor de gaze ale «Moldovagaz» la deservire tehnică”, din 18 iunie 2004 (Publicat: 25.06.2004 în Monitorul Oficial Nr. 100)²¹.

În prezent S.A. „Moldovagaz” are o datorie de aproximativ 1,8 miliarde USD pentru gazul importat din Rusia. Din această sumă, cca. 1,46 miliarde sunt datoriile Transnistriei²². Datoria Tiraspolului revine întreprinderii “Tiraspoltransgaz” SRL, care administrează rețeaua de gaze din Transnistria, aceasta, însă, nu este parte la contractul de baza de cumpărare-vînzare a gazelor naturale încheiat între Gazprom și Moldovagaz. În consecință, Gazpromul legal are dreptul de a cere de la noi achitarea tuturor datoriilor, atât a celor acumulate de Chișinău, cât și a celor acumulate de Tiraspol.

Ținem să subliniem faptul că datoriile sunt principalul canal de exercitare a presiunilor economice sau/și politice. Dacă consumul ar fi achitat regulat și nu s-ar admite acumularea unor datorii uriașe, Rusia ar avea mai puține posibilități de manipulare. Estonia și Slovacia, ca și Moldova, importă 100% din gazul natural consumat și 100% din gazul importat este cel rusesc, dar aceste țări nu admit șantajarea și implicarea în afacerile lor interne.

²⁰ Art. 16 Partea moldovenească va contribui la participarea organizațiilor din Rusia la privatizarea întreprinderilor din domeniul gazelor și a altor domenii ale industriei și agriculturii din R. Moldova.

²¹ punct 3. Autoritățile administrației publice locale și alți beneficiari vor lua la evidență contabilă, vor înregistra în organele cadastrale și vor transmite toate rețelele de gaze la deservire tehnică, în bază de contract, întreprinderilor de gaze ale Societății pe Acțiuni «Moldovagaz”.

²² „Datoria “Moldova-Gaz” fata de “Gazprom” se cifra la finele lui iunie la peste 1,8 mlrd USD”, <http://economie.moldova.org/news/datoria-moldovagaz-fata-de-gazprom-se-cifra-la-finele-lui-iunie-la-peste-18-mlrd-usd-140779-rom.html>

La ce ne putem aștepta?

Am putea să ne confruntăm cu o situație similară anilor 1994 și 1998, și anume convertirea datoriilor în acțiunile S.A. „Moldovagaz”. Adică, un subiect al discuțiilor între RM și Rusia ar putea fi modalitatea de reorganizare a Moldovagaz (Gazprom insistă obținerea unei cote de 75% din capitalul Moldovagaz) sau/și privatizarea CET-urilor (oficialii de la Gazprom de multe ori au manifestat interes pentru a investi în cele 3 CET-uri moldovenești)²³. Încă din 2006, când a izbucnit primul conflict moldo-rus privind prețul gazului, oficialii ai Gazprom au confirmat interesul concernului rusesc pentru preluarea a încă 25% din acțiunile S.A. „Moldovagaz”. În acea perioadă, Moscova a majorat tariful la gaze pentru majoritatea statelor ex-sovietice. Principalele țări vizate au fost Ucraina, Georgia și Moldova, țări care s-au reorientat politic către Occident. Conservarea prețului de 46,68 USD pentru mia de metri cub pentru Belarus, condus de Alexandr Lukasenکو, loial Kremlinului, ca și amânarea aplicării noului tarif la gaz de 110 USD pentru Armenia, aliatul strategic al Moscovei în Caucaz, și menținerea prețului de 56 USD până la 1 aprilie, a permis observatorilor să interpreteze creșterea prețului la gaze drept o tentativă de a pedepsi liderii de la Chișinău, Kiev, Tbilisi pentru că se îndepărtează de Moscova.

Republica Moldova, făcând cedări spectaculoase Federației Ruse, în prezent deține pârghii limitate în timpul negocierilor privind prețul la gazul importat de Gazprom. La momentul de față, administrația de la Chișinău plătește unul din cele mai mari prețuri din spațiul CSI. Astfel, observăm că Kremlinul folosește șantajul prețului pentru unele dividende politice, economice și strategice în zonă.

²³ „Gazprom vrea cele trei CET-uri”, Portal economic „Economica”, <http://www.economica.md/economie-si-business/gazprom-vrea-cele-trei-cet-uri-2.html>

În context, subliniem faptul că în urma deciziei din 11 februarie curent, consiliul directorilor al companiei S.A.R. „Gazprom” a decis să deschidă o reprezentanță la Chișinău, care va reprezenta și susține interesele companiei în Moldova și se va ocupa preponderent de proiecte investiționale în Moldova, care sunt anunțate deja de 4-5 ani. Este o decizie cel puțin „interesantă”, ținând cont că monopolistul rusesc deține controlul total asupra segmentului energetic autohton prin intermediul companiei S.A. „Moldovagaz”. Am putea susține că investițiile se pot orienta spre centralele termoenergetice din țară, așa cum am menționat puțin mai sus. Totodată, nu se exclude participarea biroului la reorganizarea companiei Moldovagaz prin separarea întreprinderii de transport gaze și dispecerat de cea de furnizare și distribuție a gazelor. Altminteri, observăm o consolidare puternică a poziției gigantului rusesc în această zonă.

În pofida acestei situații, viitoarele Guverne ale Moldovei vor trebui să țină cont de faptul că obiectivul de integrare a RM în UE va duce la accentuarea dependenței sistemului energetic de gazul natural. Una din rigorile ecologice ale politicii energetice europene impune renunțarea la combustibili grei pentru funcționarea stațiilor electrice și trecerea treptată la gazul natural. Această rigoare va determina nu doar Moldova, dar și alte țări din Europa Centrală și de Est, să se bazeze pe viitor, într-o măsură chiar mai mare decât în trecut, pe gazul importat din Rusia. Moldova trebuie să facă tot posibilul ca să elibereze relațiile sale energetice cu Rusia de orice element politic și să facă tot posibilul pentru ca să achite regulat facturile.

1.1.2 Energie electrică importată din Rusia

Din nou, energie electrică din Rusia

În prezent, Republica Moldova este în stare să-și acopere consumul de energie electrică din surse proprii doar în volum de 25-30 %, restul fiind asigurat din import (Moldova a fost cel mai mare consumator de energie electrică din Ucraina, livrările de energie electrică constituind 2 mlrd 728 mln kW/oră). În plan intern, sistemul energetic al țării (de pe malul drept al Nistrului) dispune doar de centrale raionale și industriale (fabricile de zahăr), cu capacitatea totală de 443,5 MW, inclusiv o centrală hidroelectrică – 16 MW, centrale electrice cu termoficare – 330 MW, centrale electrice ale fabricilor de zahăr – 97,5 MW. Sarcina maximală electrică pe țară constituie aproximativ 1000 MW²⁴.

0,062 USD pentru un kWh, iar prețurile la care este exportată energia ucraineană în Ungaria, Slovacia și România depășesc 0,07 USD pentru un kWh²⁵. Totodată, și întreprinderea moldovenească “Energocon” susținea că soluția obținută în cadrul negocierilor cu partea ucraineană este cea mai avantajoasă pentru R. Moldova și care permite integral de a asigura consumatorii țării cu energie electrică la cel mai favorabil preț existent la acel moment pe piața regională de energie electrică. În acest fel, economiile consumatorilor moldoveni se cifrează la 5 mln USD, luând în considerație că prețul în regiune constituie circa 0,074 USD/kWh (cu 0,02 USD mai mult decât cel livrat către Moldova) și care are o tendință permanentă de creștere²⁶.

De notat faptul că Moldova a importat din anul 2002 și până în vara anului 2006 energie electrică din Federația Rusă, în baza unui acord trilateral moldo-ruso-ucrainean²⁷. Conform do-

Puterea instalată a centralelor electrice ale Republicii Moldova (inclusiv regiunea transnistreană)

Denumirea centralei	Centrala Electrică Moldovenească (CERSM)	Centrala termoelectrică CET-1	Centrala termoelectrică CET-2	Centrala termoelectrică CET-Nord	CHE Dubăsari	CHE Costești	CE ale fabricilor de zahăr (CEFZ)
Puterea electrică, MW	2520,0	66,0	240,0	28,5	48,0	16,0	97,5
Total, MW	3016						
Total efectivă, MW	1670,0						

În ceea ce privește tariful de import al energiei electrice, acesta constituia la finele lunii mai a anului trecut 0,044 USD pentru un kWh (cu 10% mai mult). Tariful a fost stabilit la Kiev printr-un acord privind livrările de energie electrică din Ucraina în Moldova, care potrivit Ministrului Economiei și Comerțului, Igor Dodon, ar fi cel mai favorabil pentru Republica Moldova, deoarece, în prezent, prețurile angro de energie electrică pe piața ucraineană constituie peste

24 Alocuțiunea dlui Vladimir ANTOSII, ministrul industriei și infrastructurii din Republica Moldova la Conferința energetică a țărilor riverane Mării Negre, “Dezvoltarea sectorului energetic și realizarea proiectelor investiționale în infrastructura energetică a Republicii Moldova”, 04.04.2006

cumentului, Moldova primea energie electrică în cantități egale de la Ucraina și Federația Rusă. În luna iunie 2006 livrările rusești au fost stopate pe motiv că partea ucraineană a majorat tariful de transport și tranzit al energiei. În consecință, prețul acesteia creștea semnificativ și nu mai era convena-

25 “Moldova importă energie electrică din Ucraina prin doi intermediari”, <http://economie.moldova.org/news/moldova-import-energie-electric-din-ucraina-prin-doi-intermediari-136321-rom.html>

26 „Moldova a început să procure energie electrică de la doi operatori ucraineni pentru a menține tarifele preferențiale”, <http://economie.moldova.org/news/moldova-a-inceput-sa-procure-energie-electrica-de-la-doi-operatori-ucraineni-pentru-a-mentine-tarifele-preferentiale-137353-rom.html>

27 „Vom cumpăra energie electrică de la ruși”, Interlic, <http://www.interlic.md/2008-10-29/eco-vom-cumpara-energie-electrica-de-la-rushi-6924.html>

bil Moldovei. Astfel, din vara anului 2006, Ucraina a monopolizat livrările de energie electrică în Moldova.

Revnind la relația Moldova-Rusia în domeniul de colaborare privind energia electrică, menționăm că la 2-3 iulie 2008 Igor Dodon a avut întreveneri cu administrația întreprinderilor „Gazprom” și „Inter RAO EES” la Moscova²⁸. Potrivit unui comunicat de presă al Ministerului Economiei și Comerțului, în cadrul întrevenerii cu administrația întreprinderii „Inter RAO EES” a fost examinată posibilitatea livrării energiei electrice în Republica Moldova de la Centrala electrică de la Cuciurgan (CERS Moldovenească)²⁹, care a fost privatizată în anul 2005 în mod ilegal de Inter RAO EES, fără măcar o coordonare cu autoritățile de la Chișinău.

Care sunt avantajele Centralei de la Cuciurgan?

În decembrie 2005, publicația «Moldova Noastră» arată că directorul general al CTE Moldovenești (Cuciurgani), Serghei Sîscov, declara că centrala a fost cumpărată de RAO EES Rossii anume din considerentul revitalizării exportului de energie electrică în România și țările balcanice³⁰. Remarcăm faptul că din cele 12 blocuri energetice ale acestei centrale funcționa numai unu, iar exportul de energie electrică ar permite repunerea în funcțiune a 6 blocuri. Cel puțin așa s-a declarat la acel moment. Totodată, s-a discutat posibilitatea extinderii exporturilor de energie electrică în România, care presupune trecerea la regimul de antenă. Acest regim presupune că, de exemplu, 2-3 instalații de generare ale Centralei de la Cuciurgan să lucreze în același regim cu sistemul energetic al României și cu cel al

Uniunii Europene. În acest caz, exporturile de energie electrică în România pe segmentul CERS Moldovenească-Vulcănești-Isaccea, pe linia electrică de interconexiune de 400 kV, ar putea fi majorate cu ușurință de 4-5 ori.

În urma acestei operațiuni, Centrala de la Cuciurgan ar putea ajunge să funcționeze la 50% din capacitatea posibilă de generare și ar putea lăna să exporte circa 400 MW de energie electrică sau circa 300 mln kWh, față de 70-80 mln kWh pe lună. Exporturile anuale ale Centralei ar putea depăși 3 mlrd kWh, iar beneficiile acționarilor ruși ar ajunge la 30 mln USD și în aceeași mărime a intermediarilor de la Chișinău³¹.

Conform Agenției Naționale pentru Reglementare în Energetică, de la 4 iunie 2008, Centrala de la Cuciurgan a început să exporte energie electrică pe încă două linii de 110 kV³², ceea ce a permis majorarea de aproape două ori a volumelor de curent exportate în România. Aceste exporturi vor continua să treacă prin firma „Eastern Europe Energy” Ltd - un off-shore britanic, fondat la 11 iunie 2007, anume pentru intermedierea exportului de energie în România, și care, potrivit unor surse, este administrat de persoane influente din Moldova și din cadrul „Inter RAO EES”³³.

La 22-24 octombrie 2008, la Minsk, la cea de-a 34-a sesiune a Consiliului Electroenergetic a Comunității Statelor Independente (CSI), autoritățile moldovenești au declarat că examinează posibilitatea importului de energie electrică din Federația Rusă³⁴, adică de la Cuciurgan. În orice caz, asupra acestei variante insistă partea rusă, care este interesată în majorarea producției și revigorarea în-

28 „De ce au mințit Grecianii și Dodon? (II)”, Centrul de Investigații Jurnalistice, <http://www.investigatii.md/index.php?art=329>

29 „Chișinăul va continua negocierile cu „Gazprom”-ul în a doua jumătate a lunii iulie”, Ministerul Economiei și Comerțului al RM, <http://www.mec.gov.md/node/724>

30 „Despre securitatea energetică și grija de popor”, publicația „Moldova noastră”, 2 decembrie 2005, <http://www.moldovanoastra.md/print.php?id=2119&lang=ro>

31 „De ce au mințit Grecianii și Dodon? (II)”, Centrul de Investigații Jurnalistice, <http://www.investigatii.md/index.php?art=329>

32 „ANRE a acordat Centralei de la Cuciurgani o nouă licență pentru producerea energiei electrice” (Comunicat de presă, 27.06.2008), Agenția Națională pentru Reglementare în Energetică (ANRE), <http://www.anre.md/news/index.php?vers=1&sm=41&ct=132>

33 „Energia rusă vine prin Transnistria”, Interlic, <http://www.interlic.md/2007-08-07/2019-2019.html>

34 “Viceministrul Economiei și Comerțului Tudor Copaci participă la cea de-a 34-a sesiune a Consiliului Electroenergetic a Comunității”, Ministerul Economiei și Comerțului al RM, <http://www.mec.gov.md/node/223>

treprinderii. Deocamdată, prețul cerut de Centrala de la Cuciurgan depășește 6 cenți SUA/kWh, față de prețul de 5,1-5,4 cenți SUA/kWh plătit pentru energia electrică din Ucraina³⁵. De la 1 ianuarie 2009, CERS Moldovenească din regiunea transnistreană livrează energie electrică consumatorilor din Moldova de pe malul drept a Nistrului în volum de 250 mil. kWh pe lună³⁶.

De menționat este faptul că operatorul național la importul și exportul de energie electrică din Moldova, Energoacom, a avut propunerea din partea întreprinderii ucrainene, Ukrinterenergo, de a cumpăra curent electric la un preț de 5,2 cenți SUA/kWh, cu aproape 10% mai mic decât cel oferit de Centrala electrică de la Cuciurgan. Cu toate acestea, nu s-a acceptat oferta de la Kiev, din motive încă necunoscute. O explicație a refuzului ar putea fi că operatorul rus Inter RAO EES, proprietarul Centralei de la Cuciurgan, ar fi promis un preț mai bun la energia electrică după finalizarea crizei gazelor³⁷.

Cu certitudine, însă, prețul la energia livrată de la Cuciurgan este aproape de două ori mai mic decât cel al centralelor termoelectrice din Moldova, care, de fapt, se datorează unui preț mai mic de peste două ori plătit pentru gazul livrat de Gazprom.

Energie electrică livrată de la Centrala de la Cuciurgan¹
5,5 cenți SUA/kWh (aproximativ 60 bani/kWh)
Energie electrică produsă de Centralele Electrice cu Termoficare²
CET 1 – 138,38 bani/kWh
CET 2 – 104,28 bani/kWh
CET Nord – 106,56 bani/kWh
Media totală – 109,22 bani/kWh
Energie electrică livrată de rețelele de distribuție (RED)³
RED Nord – 120 bani/kWh
RED Nord Vest – 120 bani/kWh
RED „Union Fenosa” – 110 bani/kWh

35 Vlad Frunză, „Inter RAO EES își extinde prezența în România prin intermediul Moldovei”, Magazin economic «Economist», <http://www.eco.md/article/5983/>

36 „Ucraina a propus Moldovei energie mai ieftină decât centrala de la Cuciurgan”, Europa.md, <http://www.europa.md/rom/infto/4768>

37 Vasile Sîrbu, „Moldova refuză oferta Ucrainei în favoarea centralei de la Cuciurgan, chiar dacă va plăti cu 10% mai mult”, ECO, <http://www.eco.md/article/6148/>

Dacă admitem că prețul de achiziție pentru Moldova și Transnistria (după cum susține Gazprom) a fost, în ultimul trimestru al anului 2008, de 278,7 USD/1000 m.c., apoi prețul unui metru cub este de 28 cenți SUA, iar prețul de generare a 1 kWh la Cuciurgan nu poate fi mai mic de 9,3 cenți SUA. Acestea reprezintă însă doar cheltuielile pentru gaze. Astfel, conchidem că prețul real ar trebui să fie mai mare. Toate aceste calcule denotă că pentru a vinde energie la un preț de 5,6 cenți SUA/kWh, Centrala de la Cuciurgan ar trebui să primească gaze la un preț maximum de 160 USD/1000 m.c. Dar, potrivit autorităților de la Tiraspol, în anul 2008, Centrala a plătit pentru gaze un tarif de până la 140 USD/1000 m.c. Altfel spus, prin acest contract Guvernul actual de la Chișinău stimulează, de fapt, acumularea de noi datorii la gaze de către regiunea transnistreană³⁸.

Altminteri, am putea deduce că Inter RAO EES ar putea fi încă un instrument de extindere a influenței rusești, deoarece o serie de importanți funcționari de stat din Rusia se găsesc în Consiliul de Administrare al Inter RAO EES. În primul rând, este vorba de vicepremierul rus Igor Secin (apropiat de Putin și de serviciile secrete)³⁹, care este și președintele Consiliului de administrare. De asemenea, îl regăsim și pe ministrul Energeticii al Federației Ruse, Serghei Șmatko, în consiliul Inter RAO EES, cu care la Minsk a dialogat ministrul adjunct al Economiei și Comerțului Tudor Copaci.

Controlul personal al lui Secin asupra Inter RAO EES demonstrează faptul că această companie nu reprezintă doar un simplu business, ci în primul rând un instrument de extindere a influenței rusești. „Este o continuare a expansiunii gaziere, dar într-o formă mai latentă. Or, dacă de Gazprom se tem deja, de Inter RAO EES încă

38 Idem

39 „Dmitri Medvedev este un nou “țar” al Rusiei”, http://www.ziare.com/Dmitri_Medvedev_este_noul_tar_al_Rusiei-304537.html

nu”, susține șeful agenției East European Gas Analysis, Mihail Korcemkin⁴⁰.

1.1.3 Securitatea energetică a Republicii Moldova

Complexul energetic este o ramură de bază a economiei naționale și îndeplinește un rol important în implementarea cu succes a programelor de dezvoltare a economiei naționale, precum și în menținerea stabilității sociale. Strategia energetică a Republicii Moldova se referă la obiectivele, măsurile și activitățile orientate spre atingerea unui complex energetic mai eficient, competitiv și sigur, care să asigure, totodată, securitatea energetică a țării, modernizarea infrastructurii energetice existente, îmbunătățirea eficienței energetice, utilizarea surselor regenerabile de energie⁴¹.

În anul 1997 a fost adoptată Strategia energetică a Republicii Moldova până în anul 2005, care a fost înlocuită cu una nouă în anul 2000, valabilă până în 2010. La 21 august 2007 avem deja Strategie energetică a RM până în anul 2020. Făcând o analiză a precedentelor două strategii, descoperim că practic niciunul din obiectivele propuse în acestea nu a fost realizat, fiind pur și simplu amânate.

Deci, observăm că în ultimi doisprezece ani, au fost adoptate trei Strategii energetice ale Republicii Moldova, însă, rezultatele au fost mai mult decât deplorabile, în condițiile în care primele două strategii nu au avut acoperire financiară. În cea de-a treia se menționează că un factor esențial pentru implementarea prezentei Strategii îl constituie componenta financiară, adică necesitățile de investiții capitale, care au fost estimate la 2-3 mlrd. euro sau câte circa 150-220 mil. euro pe

an. Este clar că fără alocarea unor fonduri externe, realizarea Strategiei Energetice până în anul 2020 este sortită eșecului.

Strategiile de securitate energetică a RM, nerealizate și amânate

Conform datelor oferite de Ministerul Economiei și Comerțului, în primul an de implementare a Strategiei Energetice a Moldovei au fost realizate proiecte de dezvoltare a rețelelor interne de transportare a energiei electrice și de consolidare a rețelelor de interconexiune cu țările vecine în valoare de circa 1,8 mil. Euro⁴², dintre care o parte provin dintr-un credit alocat de Banca Mondială pentru realizarea Proiectului Energetic II. Cu toate acestea, suma respectivă reprezintă doar 2,8% din suma necesară pentru a fi alocată anual în acest scop (pe componenta energetică, bugetul necesar este de cca 800 mil. euro).

Potențialii investitori privind implementarea Strategiei RM până în 2020 ar putea fi: Comisia Europeană, Banca Mondială, Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare, Banca Europeană pentru Investiții și Agenția Elvețiană pentru Cooperare Internațională, care, de altfel, și-au anunțat disponibilitatea de a finanța proiecte de infrastructură prioritare în energia R. Moldova (reuniunea de la Chișinău din 24-25 septembrie 2007)⁴³. La momentul de față, în contextul crizei financiare globale, va fi extrem de dificil de atras investiții în sectorul energetic.

Analizând doar la prima vedere rezultatele Strategiilor energetice precedente, observăm că aceste nu au fost realizate. Acest fapt a fost recunoscut și de domnul Vladimir Antosii, ministrul

40 „Vom cumpăra energie electrică de la ruși”, Interlic, 29.10.2008, <http://www.interlic.md/2008-10-29/eco-vom-cumpara-energie-electrica-de-la-rushi-6924.html>

41 Securitatea energetică a RM pînă în 2020, Monitorul Oficial Nr. 141-145 (3028-3032) din 7 septembrie 2007.

42 „Falimentul Strategiei Energetice”, Fundația pentru promovarea reformelor în domeniul justiției, securității și apărării (PRISA), http://www.prisa.md/rom/comments_energy_draghisteau

43 „Strategia Energetică a Moldovei pînă în 2020: suportul Uniunii Europene și internațional”, Ministerul Industriei și Infrastructurii al RM, <http://www.mii.gov.md/newsview.php?!=ro&id=6&id=198>

industrii și infrastructurii din Republica Moldova, în alocuțiunea sa la Conferința energetică a țărilor riverane Mării Negre din 4 aprilie 2006: „În prezent, securitatea energetică a Republicii Moldova este asigurată sub normele acceptate pe plan internațional. Republica Moldova este în stare să-și acopere consumul de energie electrică din surse proprii doar în volum de 30 %, iar asigurarea cu resurse energetice este efectuată din import în volum de 97%”. În context, menționăm că Strategia energetică până în 2005 prevedea o majorare a producției interne de energie prin reabilitarea tehnică a CET-1 din Chișinău, CET Nord din Bălți, extinderea CET-2 din Chișinău și modernizarea Centralei termoelectrice de la Cuciurgani, astfel încât să asigure peste 80% din consumul intern.

Aceleași obiective le regăsim și în Strategia energetică până în 2010, adică majorarea volumului de producere a energiei electrice la centralele autohtone până la acoperirea a 70 % din necesitățile țării. Astfel, până la finele anului 2010, este planificată și extinderea capacității sumare de generare a sistemului electroenergetic (din partea dreaptă a Nistrului) până la 1500 MW⁴⁴.

Exact același obiectiv îl avem deja în Strategia până în anul 2020, adică extinderea capacității sumare de generare a sistemului electroenergetic (din partea dreaptă a Nistrului) până la 1500 MW. După cum se menționează în textul Strategiei până în 2020, puterea instalată pe malul drept al Nistrului este în prezent de circa 350 MW (de la CET-1, CET-2, CET-Nord și, într-o anumită măsură, CHE Costești), ceea ce este, în mod evident, cu mult mai puțin decât puterea de vârf⁴⁵. Deci, desprindem că obiectivul propus

44 Alocuțiunea dlui Vladimir ANTOSII, ministrul industriei și infrastructurii din Republica Moldova la Conferința energetică a țărilor riverane Mării Negre, „Dezvoltarea sectorului energetic și realizarea proiectelor investiționale în infrastructura energetică a Republicii Moldova”, 04.04.2006

45 Hotărâre de Guvern Nr. 958 din 21 august 2007 privind „Strategia energetică a Republicii Moldova până în anul 2020”, Art. 4.1.2: Măsuri specifice, punct A: Producerea energiei electrice, Monitorul oficial Nr. 141-145 (3028-3032), 7 septembrie 2007

cu 12 ani în urmă nu a fost realizat și a mai fost amânat pentru încă 11 ani, adică până în 2020.

Prognoza necesarului de putere pentru satisfacerea cererii de vârf (malul drept al Nistrului)

	Anii			
	2007	2010	2015	220
Puterea electrică (MW)	1130	1280	1375	1500

Sursa: Hotărârea de Guvern nr. 958 din 21 august 2007 privind “Strategia energetică a Republicii Moldova până în anul 2020”, Art. 4.1.2: Măsuri specifice, punct A: Producerea energiei electrice, Monitorul oficial Nr. 141-145 (3028-3032), 7 septembrie 2007

Putem spune că Strategia până în 2020 este o clonă a celei până în 2010, deoarece regăsim practic aceleași obiective, care ar fi trebuit realizate demult sau în viitorul imediat. Este vorba de necesitățile și posibilitățile privind construcția liniilor de tensiune înaltă în scopul fortificării interconexiunilor cu sistemele electroenergetice ale țărilor vecine: cu Ucraina: - LEA 330 kV Bălți - CHE Novodnestrovsk, cu România: LEA 110 kV Fălciu – Cantemir – Gotești, LEA 400 kV Suceava – Bălți.

Din cele enunțate mai sus, observăm că îndeplinirea sarcinilor din Strategiile de securitate energetică ale RM nu au fost îndeplinite și au fost amânate. Nu s-a făcut practic nimic pentru a asigura securitatea energetică din țară și diversificarea resurselor energetice, ba, mai mult, suntem legați și mai tare de Federația Rusă la capitolul import de resurse energetice. Acest fapt este cauzat de situația economico-financiară deplorabilă a întreprinderilor sectorului energetic și de lipsa de resurse financiare privind achiziționarea de resurse primare, costul cărora rămâne a fi o problemă mare pentru țara noastră.

Strategia energetică a Republicii Moldova până în anul 2005 ⁴	Strategia energetică a Republicii Moldova până în anul 2010 ⁵	Strategia energetică a Republicii Moldova până în anul 2020
Obiectivele strategice ale politicii energetice		
<ul style="list-style-type: none"> - restructurarea complexului energetic prin demonopolizarea sistemului electroenergetic și crearea întreprinderilor separate de producere, transport și distribuție a energiei electrice; - folosirea parțială și trecerea treptată la unele resurse energetice proprii: rezervele de petrol și gaze din sudul republicii, potențialul hidroenergetic, surse netradiționale de energie; - diversificarea genurilor de resurse energetice utilizate; 	<ul style="list-style-type: none"> - demonopolizarea complexului energetic, privatizarea preponderentă a acestuia și promovarea competiției pe piața resurselor energetice; - dezvoltarea și valorificarea surselor proprii de petrol și gaze; - diversificarea genurilor de combustibil, utilizați pe teritoriul țării, a surselor și căilor de import a resurselor energetice; 	<ul style="list-style-type: none"> - liberalizarea pieței energetice și restructurarea complexului energetic în contextul cerințelor integrării în sistemul energetic european; - exploatarea resurselor de petrol și gaze naturale din sudul țării; - diversificarea genurilor de combustibil, utilizați pe teritoriul țării, precum și a căilor de import a resurselor energetice;
Sistemul electroenergetic		
<ul style="list-style-type: none"> - reabilitarea tehnică a centralelor electrice cu termoficare C.E.T.-1 Chișinău și C.E.T. Bălți, asigurându-se o majorare a capacităților acestora, respectiv de la 46 la 60 MW și de la 28 la 48 MW; - extinderea Centralei electrice cu termoficare C.E.T.-2 Chișinău de la 240 la 585 MW; - realizarea conexiunilor intersistemice, care vor asigura un schimb de putere electrică până la 650 MW, fiind ca un prim pas spre realizarea interconexiunilor electroenergetice ale țărilor riverane bazinului Mării Negre și țărilor balcanice 	<ul style="list-style-type: none"> - majorarea capacității interne (până la 80%) de acoperire a sarcinii electrice de consum ; - întărirea rețelelor electrice de transport și interconexiune LEA 110kV Fălciu-Cantemir, LEA 110kV Mitoc-Burlănești, 	<ul style="list-style-type: none"> - producerea simultană a energiei electrice și termice este organizată la CET-1, mun. Chișinău, cu puterea instalată electrică - 66 MW, CET-2, mun. Chișinău, cu puterea instalată electrică - 240 MW și CET – Nord, mun. Bălți, cu puterea instalată electrică - 24 MW - pe termen scurt interconexiunea cu România poate fi îmbunătățită prin construcția LEA 110 kV Fălciu-Cantemir-Gotești, cu lungimea de 28 km și un cost estimativ de 2,8 mil. Euro; - Tranzitul de energie electrică de la Est la Vest, precum și securitatea energetică a sistemului energetic față de Est va putea fi asigurat cu construcția LEA-400 kV Bălți-Suceava și LEA-400 kV Strășeni-Iași.
Sectorul de gaze		
<p>Concomitent se va construi gazoductul Bălți-Ungheni-Iași, care va permite conectarea sistemului național de gaze la sistemele român și european.</p>	<p>Construcția gazoductului Drochia-Ungheni-Iași</p>	<p>Pe termen scurt este prevăzută construcția următorului gazoduct: Bălți-Ungheni, cu o lungime de 95 km și un cost estimativ de 43 mil. euro.</p>

1.2 Politică energetică a Republicii Moldova în raport cu angajamentele europene

1.2.1 Impactul și avantajele participării Republicii Moldova la Tratatul Comunității Energetice pentru sectorul energetic

Ce este Tratatul Comunității Energetice?

Tratatul Comunității Energetice, care prezintă primul acord multilateral al Uniunii Europene și acoperă toate țările Europei de Sud-Est, a fost semnat la Atena la 25 octombrie 2005⁴⁶ și a intrat în vigoare la 1 iulie 2006. La 1 aprilie 2006, miniștrii comerțului și energiei, reprezentând Uniunea Europeană și șapte țări din Europa de Sud-Est (ESE) - Albania, Bulgaria, Croația, Macedonia, Bosnia și Herțegovina, România, Serbia-Munteșnegru, precum și provincia Kosovo - au convenit la Salonic să ratifice pactul care creează condițiile pentru extinderea pieței energetice europene unice către sud-estul continentului. La Salonic, miniștrii ESE au promis de asemenea să intensifice cooperarea regională în vederea îmbunătățirii eficienței energetice și economiei de energie.

Tratatul, membre a căruia sunt țările-membre ale Uniunii Europene și 7 state din Balcanii Occidentali (Albania, Bulgaria, Croația, Macedonia, Bosnia și Herțegovina, România, Serbia-Munteșnegru, precum și provincia Kosovo) reglementează funcționarea pieței energetice europene. Acordul prevede ca țările ESE să adopte reglementările UE privitoare la piața unică de

energie și să încheie liberalizarea piețelor de gaze și electricitate - pentru companii până în 2008 și pentru consumatori până în 2015.

Tratatul acoperă așa sectoare precum: electricitatea, gazele naturale și produsele petroliere. Tratatul va asigura ca părțile semnatare să adopte reglementările pieții unice ale UE cu privire la energia electrică⁴⁷. Printre obiectivele principale ale Comunității Energetice Europene, se numără coordonarea activităților în domeniul energetic, facilitarea comerțului cu resurse energetice, aprovizionarea fiabilă a țărilor participante cu energie electrică, stimularea dezvoltării economice.

Retrospectiva tendinței administrației moldovenești de a adera la TCE

Republica Moldova a obținut statutul de observator la Tratatul Comunității Energetice (TCE) în cadrul reuniunii ministeriale a Consiliul Uniunii Europene din 17 noiembrie 2006⁴⁸. La 19 ianuarie 2007, Republica Moldova a depus o cerere de aderare la Tratatul Comunității Energetice în calitate de membru cu drepturi depline.

În perioada 27-29 martie 2007, o misiune de evaluare din cadrul Directoratului General pentru Transport și Energie al Comisiei Europene s-a aflat la Chișinău, condusă de domnul Cristobal Burgos, consilier pe probleme energetice a Directoratului. Prin intermediul proiectului TACIS („Asistență în implementarea Planului de Acțiuni Moldova-UE”), a fost elaborat și prezentat un studiu⁴⁹ privind nivelul corespunderii legislației naționale în sectorul electroenergetic și al gazelor naturale cu acquis-ul comunitar, întru

46 “Țările ESE și UE vor ratifica pactul energetic”. http://www.euractiv.ro/uniunea-europeana/articles%7CdisplayArticle/articleID_6149/Tarile-ESE-si-UE-vor-ratifica-pactul-energetic.html

47 Aceasta presupune racordarea legislației la acquis-ul comunitar cu privire la energie, mediul înconjurător, concurența și alte domenii relevante

48 „O misiune de evaluare a Comisiei Europene s-a aflat la Chișinău”. <http://www.mfa.gov.md/noutati/593/>

49 Ibidem

susținerea autorităților publice în procesul de aderare ca membru cu drepturi depline la acest for regional.

De reținut este că tot în luna martie 2007, Consiliul European al UE a aprobat Politica Energetică a Europei pentru anii 2007 – 2009, care prevede extinderea Tratatului privind Comunitatea Energetică Europeană și asupra Republicii Moldova⁵⁰.

La 26 februarie 2008, la Chișinău s-au desfășurat discuțiile preliminare cu reprezentanții Comisiei Europene privind obținerea de către Republica Moldova a statutului de membru cu drepturi depline al Tratatului Comunității Energetice. În cadrul întrevederilor purtate de experții europeni cu reprezentanții autorităților naționale, au fost abordate subiecte ce țin de dezvoltarea sectorului energetic al Republicii Moldova, în particular în domeniul energiei electrice și gazului natural. O problemă de bază examinată în comun de către părți ține de aprecierea capacităților țării noastre de a implementa în termenii stabiliți angajamentele prevăzute de respectivul Tratat⁵¹.

În luna aprilie a anului trecut, reprezentanții Comisiei Europene care au examinat cadrul de reglementare a sectorului energetic al R. Moldova, într-o ședință de lucru desfășurată la Bruxelles, cu participarea directorului general al Agenției Naționale pentru Reglementare în Energetică, Vitalie Iurcu, au concluzionat despre cadrul de reglementare a sectorului energetic din Republica Moldova, care corespunde, în linii generale, principiilor aplicate în statele Uniunii Europene și nu poate constitui un impediment în calea aderării țării noastre la Tratatul Comunității Energetice⁵².

50 Jurnalul Oficial al Uniunii Europene C 27/144 <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2009:027:0144:0151:RO:PDF>

51 „Discuții privind statutul Republicii Moldova de membru al Tratatului Comunității Energetice” <http://www.mfa.gov.md/noutati/1861/>
52 „Experți ai Comisiei Europene au examinat cadrul de reglementare a energiei din R. Moldova”. [http://www.anre.md/news/index.](http://www.anre.md/news/index.php?vers=1&sm=41&ct=115)

În perioada 16-18 septembrie 2008, o delegație moldovenească, condusă de către vice-ministrul Economiei și Comerțului, dl. Tudor Copaci, a efectuat o vizită de lucru la Bruxelles pentru a începe negocierile cu privire la aderarea Moldovei la Tratatul Comunității Energetice. „Aderarea la Comunitatea Energetică va permite Moldovei de a se integra în piața energetică regională și va spori semnificativ gradul de securitate energetică a țării”, a declarat Tudor Copaci⁵³.

La 26 noiembrie 2008, presa relatează despre intențiile Republicii Moldova și Ucrainei de a adera la Tratatul Comunității Energetice, în cadrul primei runde de negocieri. Comisia Europeană a salutat primele negocieri, care au avut loc pe 25-26 noiembrie 2008 la Viena, cu o delegație ucraineană și una din partea R. Moldova. „Această primă reuniune a confirmat că este posibilă progresarea rapidă și încheierea, poate în 2009, a negocierilor cu Ucraina și R. Moldova”, a spus comisarul european pentru energie, Andris Piebalgs⁵⁴.

Delegația Republicii Moldova a fost condusă de ministrul adjunct al Economiei și Comerțului, Tudor Copaci. Potrivit serviciului de presă al MEC, din cadrul delegației moldovenești au făcut parte reprezentanții Ministerului Ecologiei și Resurselor Naturale, precum și specialiști ai Agenției Naționale pentru Reglementare în Energetică (ANRE)⁵⁵. La această rundă de negocieri, Moldova și Ucraina și-au prezentat evaluările și planurile de implementare a prevederilor Tratatului Comunității Energetice, corelate cu strategiile sale în domeniul energetic și reformele planificate în sectorul energiei. În urma discuțiilor

<http://www.mec.md/news/index.php?vers=1&sm=41&ct=115>

53 “Moldova vrea să adereze la Tratatul Comunității Energetice”. <http://dezvoltarea.chamber.md/Numar292008/Economie/M2.HTM>

54 “Ucraina și R. Moldova negociază o apropiere de UE în domeniul energetic”. http://www.ziare.com/Ucraina_si_R_Moldova_negociaz_a_apropiere_de_UE_in_domeniul_energetic-502830.html

55 “Moldova participă la o nouă rundă de negocieri privind aderarea la Tratatul Comunității Energetice”. <http://www.interlic.md/2008-11-24/moldova-participa-la-o-noua-runda-de-negocieri-privind-aderarea-la-tratatul-comunitatii-energetice-7432.html>

lor, în ambele cazuri, nu au fost invocate impedimente majore pentru continuarea negocierilor.⁵⁶

Mai mult ca atât, în vederea respectării condițiilor de aderare a Republicii Moldova la Tratatul Comunității Energetice a Europei de Sud-Est, Guvernul a elaborat și prezentat Parlamentului spre examinare proiectul de lege cu privire la energia electrică⁵⁷. Acest proiect vine să înlocuiască Legea cu privire la energia electrică, adoptată acum 10 ani⁵⁸. În pofida acestei inițiative a Guvernului, potrivit analistului Ion Preașcă, prima întrebare pe care o suscită proiectul de lege este argumentarea sumară a necesității adoptării lui, totala lipsă a Analizei Impactului Regulatoriu și lipsa unei fundamentări economico-financiare⁵⁹. Actualmente, Moldova are statut de observator la această organizație.

Impactul și avantajele aderării la TCE asupra sectorului energetic moldovenesc

Impactul și avantajele aderării Republicii Moldova la Tratatul Comunității Europene asupra sectorului energetic moldovenesc sunt evidente, cel puțin din simplul raționament al constituirii acestuia. Vom evidenția următoarele avantaje:

- *Republica Moldova va face parte dintr-o piață integrată de energie electrică și gaze naturale.* Tratatul stabilește un cadru juridic pentru crearea unei piețe de energie în Europa de Sud-Est. Din însăși Tratatul de constituire a Comunității Energiiei, desprindem că necesitatea constituirii provine și din necesitatea de a întări

56 Republica Moldova are șanse de aderare la Comunitatea Energetică în 2009. <http://www.gibcluj.ro/index.php/news/items/republica-moldova-are-sanse-de-aderare-la-comunitatea-energetica.html>

57 Textul proiectului de lege poate fi accesat la: <http://www.parlament.md/download/drafts/en/21.2009.doc>

58 Lege cu privire la energia electrică Nr. 137-XIV din 17.09.98 publicată în Monitorul oficial al R. Moldova nr. 111-113/681 din 17.12.1998.

59 Ion Preașcă „Proiectul noii Legi cu privire la energia electrica si integrarea europeana”, <http://www.europa.md/rom/infto/4818>

cooperarea dintre statele și națiunile din sud-estul Europei într-o promovare condițiilor de pace, stabilitate și creștere economică;

- Din cele expuse mai sus, deducem *avantajul (pentru Republica Moldova) creșterii economice și cooperării cu statele Europei de Sud-Est.* A face parte, în calitate de membru cu drepturi depline, la acest Tratat presupune a fi membru a unei comunități, care include diverse produse energetice și purtători de energie, precum gaz natural lichefiat, petrol, hidrogen sau alte infrastructuri esențiale de rețea⁶⁰;
- Aderarea Republicii Moldova la Tratatul Comunității Energetice va permite *integrarea ulterioară a țării în piața energetică regională*, fapt ce va influența asupra *majorării gradului de securitate energetică* a Moldovei. Acest Tratat oferă un cadru stabil de reglementare și de piață, apt să atragă investiții în rețele de gaze, producerea de energie și rețele de transmisie de energie electrică. Tratatul oferă, astfel, tuturor semnatarilor, posibilitatea de a avea acces la o alimentare continuă și stabilă cu energie electrică și gaze, componentă esențială pentru dezvoltarea economică și stabilitatea oricărei țări, îndeosebi a uneia slab dezvoltată și instabilă precum Republica Moldova;
- Calitatea de membru cu drepturi depline va oferi *posibilități adiționale* pentru țara noastră *de acces la piața energetică europeană*. Tratatul înființează un spațiu fără frontiere interne pentru gaze și energie electrică, oferă un cadru stabil de reglementare necesar, în care pot fi dezvoltate

60 A se vedea preambulul Tratatului de constituire a Comunității Energiiei, 2005. Versiunea în limba engleză a Tratatului poate fi accesată pe: http://www.energy-community.org/portal/page/portal/ENC_HOME/ENERGY_COMMUNITY/Legal/Treaty

conexiuni cu rezervele de gaze din zona Caspică, Africa de Nord și Orientul Mijlociu;

- Aderarea la Tratatul Comunității Europene presupune, de asemenea, *atragera unui climat investițional stabil*. Potrivit ministrului grec Sioufas, investițiile energetice care vor avea loc în țările Europei de Sud-Est în anii post aderării la Tratat vor totaliza peste 21 miliarde de Euro⁶¹. Aceasta reiese și din unul dintre obiectivele generale ale Comunității: de a atrage investiții în generarea energiei și rețelelor de energie, pentru a asigura o ofertă continuă și stabilă de energie, fapt esențial în dezvoltarea economică și stabilitatea socială⁶².

Desigur, avantajele specificate mai sus implică nu doar beneficii, dar și careva costuri:

- Republica Moldova trebuie să fie capabilă să creeze un cadru juridic și economic pentru rețeaua de energie⁶³;
- Administrația Republicii Moldova va trebui să fie gata să implementeze aquis-ul comunitar pentru energie, mediu, concurență și resurse regenerabile⁶⁴, adaptat atât la cadrul instituțional al Comunității Energetice, cât și la situația specifică a țării⁶⁵;
- Moldova trebuie să fie capabilă să adopte planuri de dezvoltare prin care să aducă sectoarele sale de energie corespunzătoare rețelelor de energie la

nivelul standardelor general aplicabile în Comunitatea Europeană⁶⁶;

- Să fie aptă să contribuie la bugetul Comunității Energetice⁶⁷.

Prin urmare, impactul aderării asupra Republicii Moldova va presupune beneficii: investiții, acces la piața energetică europeană din punct de vedere de utilizare a resurselor, precum și a comerțului, intensificarea cooperării cu statele din Sud-Estul Europei; dar și costuri: racordarea legislației în domeniul energetic la aquis-ul comunitar și preluarea standardelor și practicilor europene corespunzătoare, crearea unui cadru economic adecvat, deținerea unui cadru uman profesionist în domeniu. În cele din urmă, avantajul major este majorarea gradului de securitate energetică.

1.2.2 Analiza îndeplinirii angajamentelor Republicii Moldova în conformitate cu Planul de Acțiune Uniunea Europeană – Republica Moldova pe dimensiunea energetică

Ce prevede PAUEM pe dimensiunea energetică

Planul de Acțiuni UE-RM⁶⁸ prevedea o serie de măsuri pe termen scurt și lung în 7 domenii generice de cooperare; două dintre acestea au prevederi tangențiale sau directe pe dimensiunea energetică, acestea fiind: „reforme și dezvoltarea economică și socială” și „transport, energie,

61 “Țările ESE și UE vor ratifica pactul energetic”. http://www.euractiv.ro/uniunea-europeana/articles%7CdisplayArticle/articleID_6149/Tarile-ESE-si-UE-vor-ratifica-pactul-energetic.html

62 Energy Community. Facts and Figures. http://www.energy-community.org/portal/page/portal/ENC_HOME/ENERGY_COMMUNITY/Facts_and_Figures

63 A se vedea Articolul 2, Titlul I din Tratatului de constituire a Comunității Energetice, 2005

64 La momentul de față, *aquis-ul* cuprinde 12 acte legislative în domeniul energiei, mediului, gazului și resurselor regenerabile

65 A se vedea Articolul 3, Titlul I din Tratatului de constituire a Comunității Energetice, 2005

66 A se vedea Articolul 21, Titlul II din Tratatului de constituire a Comunității Energetice, 2005

67 A se vedea Articolul 73, Titlul V din Tratatului de constituire a Comunității Energetice, 2005

68 PAUEM reprezintă un document politic semnat între Republica Moldova și Uniunea Europeană care stabilește programul și obiectivele strategice ale cooperării dintre Moldova și UE pentru 3 ani (Planul a fost semnat la 22 februarie 2005). Planul de Acțiuni Uniunea Europeană – Republica Moldova poate fi descărcat pe www.mfa.md (variante în limba română).

telecomunicații, mediu înconjurător, cercetare, dezvoltare și inovație”.

La capitolul „Reforma și dezvoltarea social-economică”, măsurile prevăzute pentru consolidarea unei economie de piață funcțională presupun „implementarea *programului de privatizare*, în special axându-se asupra privatizării la scară extraordinar de largă drept prioritate și a celei a sectorului energetic”⁶⁹. Curios este faptul că din 1997 până la momentul de față, privatizarea sectorului energetic este amânată. În mai 2007, deputații moldoveni au adoptat în lectură finală Legea privind administrarea și deetatizarea proprietății publice⁷⁰, ce conține și o listă de circa 179 de întreprinderi și instituții sociale de stat și municipale ce nu pot fi privatizate, printre care rețelele de distribuție a energiei RED Nord și RED Nord-Vest, centralele electrice CET-1, CET-2 și CET-Nord, întreprinderea moldo-rusă Moldovagaz, întreprinderile municipale Apă-Canal, Termocom etc. Pe parcursul mai multor ani, întreprinderile din sectorul energetic au demonstrat că sunt ineficiente și aduc doar pierderi. Un alt aspect care trebuie menționat este că Strategia Energetică a Republicii Moldova până în anul 2020⁷¹ prevede că rețelele de distribuție care se află în proprietatea statului, precum și trei capacități de generare, urmează a fi privatizate. Conform studiului „Realizarea Planului de Acțiuni UE – Moldova (februarie 2005 – ianuarie 2008)”,⁷² privatizarea e sub așteptări în acest sector-cheie și se datorează unor blocaje instituționale și interese corporative înguste.

69 A se vedea Capitolul 2.3. Reforma și dezvoltarea social-economică din Planul de Acțiuni UE-Moldova, pag. 11

70 Lege privind administrarea și deetatizarea proprietății publice: <http://www.parlament.md/lawprocess/laws/may2007/121-XVI-04.05.2007/>

71 Strategia a fost aprobată prin Hotărârea Guvernului nr. 958 din 21.08.2007; textul Strategiei poate fi descărcat aici: www.ieasm.webart.md/data/m71_2_35.doc

72 Studiul “Moldova și UE în contextul Politicii Europene de Vecinătate. Realizarea Planului de Acțiuni UE – Moldova (februarie 2005 – ianuarie 2008)” ADEPT, Expert-Grup, <http://www.e-democracy.md/files/realizarea-pauem.pdf>

Luând în considerație faptul că S.A. “Moldovagaz” este o întreprindere ce deține monopolul de transportare și furnizare a gazelor, considerăm important să evidențiem și o altă măsură prevăzută în Planul de Acțiuni: „*implementarea angajamentelor cu referire la anti-monopol* conform art. 48.2.1 al Acordului de Parteneriat și Cooperare prin asigurarea suficienței și compatibilității legislației anti-monopol naționale și a regimului de control intern din Moldova cu UE”⁷³.

În Moldova avem o singură unitate abilitată să distribuie gazele – S.A. “Moldovagaz”. Dar, potrivit oficialilor de la «Moldova-Gaz», la 1 ianuarie 2007⁷⁴, doar o treime din totalul de 13886 km de rețele de distribuție a gazelor, exploatate de acest agent economic, constituiau proprietatea acestuia. Altă treime aparține autorităților publice locale, iar restul – diferitor agenți economici și persoane fizice. Deși cheltuiesc sume importante pentru construirea rețelilor de distribuție a gazelor, atât autoritățile publice locale, cât și agenții economici sau persoanele fizice, nu pot trece aceste rețele în proprietatea lor din simplul motiv că nu există mecanismul respectiv. Totuși, oficial, „stăpâni” ai complexului de gaze din republică sunt SAR “Gazprom” (64,33 %) și Guvernul R. Moldova (34,95%).

Deși pare a fi un comportament tangențial în ceea ce privește angajamentele asumate de către Moldova pe dimensiunea energetică, este unul extrem de important, îndeosebi privit prin tendințele de liberalizare a pieții, care trebuie să ofere condiții corecte de concurență, inclusiv și pe dimensiunea energetică. La etapa actuală este necesar a avea un cadru legislativ eficient în ceea ce privește concurența, prin respectarea principiului nediscriminării, transparenței și corecti-

73 A se vedea Capitolul 2.4.5. Alte sectoare cheie din Planul de Acțiuni UE-Moldova, pag. 18

74 Tudor Iașenco, Cornelia Cozonac, Vasile Sârbu, “Moldova vândută pe bucățele Concernului rus “Gazprom” (III)”, investigație jurnalistică, <http://investigatii.md/index.php?art=259>

tudinii procedurale. De asemenea, PAUEM prevede crearea Agenției Naționale pentru Protecția Concurenței, prevăzute în Legea privind concurența din 2000⁷⁵, ca o structură apolitică. La momentul de față, nu putem vorbi despre această instituție drept o structură apolitică, în condițiile în care directorul general și cei doi adjuncți ai lui sunt numiți în funcție de către Parlament la propunerea Președintelui Parlamentului⁷⁶. Un alt aspect important este asigurarea acordării unor împuterniciri adecvate Agenției pentru protecția concurenței, inclusiv capacitatea de decizie, dreptul la investigații prin autosesizare, dreptul de eliberare de titluri executorii și dreptul de aplicare a sancțiunilor. Conform raportului de activitate al Agenției pe anii 2007-2008, observăm că, pentru moment, asigurarea concurenței eficiente s-a rezumat la aplicarea câtorva decizii de sancțiune a anumitor concurenți. Credem că ar fi constructiv dacă Agenția ar studia structurile de monopol pe piața națională și adopta măsuri pentru contracararea efectelor economice și sociale negative. Suntem de acord cu poziția autorilor studiului „Realizarea Planului de Acțiuni UE – Moldova (februarie 2005 – ianuarie 2008)”, precum că agenția încă nu funcționează în mod transparent și eficient.

La capitolul „Transport, energie, telecomunicații, mediu înconjurător, cercetare, dezvoltare și inovație”, în ceea ce privește energia, PAUEM prevede: „Elaborarea unei politici energetice actualizate care să alinieze obiectivelor politicii energetice a UE”, „Alinierea treptată la principiile piețelor interne de energie electrică și gaze naturale ale UE”, „Progrese privind rețelele electrice”, „Îmbunătățirea transparenței, siguranței și securității rețelei de tranzit a gazelor naturale” și

75 A se vedea art. 10 din Lege cu privire la protecția concurenței nr. 1103-XIV din 30.06.2000 publicată în Monitorul oficial al R. Moldova nr. 166-168/1205 din 31.12.2000

76 Raport cu privire la activitatea Agenției Naționale pentru Protecția Concurenței în 2007-2008, Chișinău 2008, <http://www.anpc.md/reports/report2008.pdf>

„Progrese privind eficiența energetică și utilizarea surselor regenerabile de energie”⁷⁷.

Pe parcursul celor 3 ani, Republica Moldova trebuia să-și asume un set de angajamente specifice pe dimensiunea energetică, în baza celor menționate anterior, stipulate în PAUEM, printre care se enumără:

- elaborarea unui document actualizat privind politica energetică, cu indicarea surselor de finanțare și a termenelor de implementare;
- elaborarea - în baza experienței Republicii Moldova din cadrul Inițiativei Pieței Energetice Regionale din Europa de Sud Est („Memorandumul de la Atena”) – a unei liste de măsuri pentru alinierea treptată la principiile pieței interne de energie electrică și gaze naturale a UE, însoțită de termene de implementare și un plan de finanțare;
- dezvoltarea în continuare a Agenției Naționale de Reglementare în Energetică, îndreptată spre independența acesteia;
- continuarea restructurării sectorului electroenergetic, termic și de gaze naturale, precum și soluționarea problemei restanțelor la plăți;
- identificarea și începerea implementării opțiunilor de reformare pentru rețeaua de gaze naturale (tranzit);
- instalarea unor dispozitive suplimentare de contorizare a gazelor naturale pe conducte de la punctele de trecere a frontierei;

77 A se vedea Capitolul 2.6. Transport, energie, telecomunicații, mediu, și cercetări, dezvoltare și inovații din Planul de Acțiuni UE-Moldova, pag. 26-27

- elaborarea unui Plan de Acțiuni pentru sporirea eficienței energetice, intensificarea utilizării resurselor regenerabile de energie și consolidarea instituțiilor corespunzătoare, însoțit de un plan de finanțare, obiective cantitative și termene de implementare

Ce a realizat RM pe dimensiunea energetică în conformitate cu PAUEM?

La momentul de față, nu putem vorbi despre careva realizări pe dimensiunea energetică, dar vom scoate în evidență câțiva pași realizați și/sau propuși spre realizare în vederea îndeplinirii angajamentelor asumate prin PAUEM.

Conform Raportului Comisiei Naționale pentru Integrare Europeană⁷⁸, pe parcursul anului 2008 Republica Moldova a realizat acțiuni consecvente în vederea asigurării securității energetice a țării prin integrarea pe piața energetică regională, continuarea demersurilor privind aderarea cu drepturi depline la Uniunea Coordonatoare a Transportatorilor de Energie Electrică (UCTE) și Tratatul Comunității Energetice, formarea cadrului reglementator și instituțional, precum și implementarea măsurilor de sporire a eficienței energetice și de utilizare a resurselor regenerabile⁷⁹.

Printre acțiunile consecvente din partea autorităților, se numără elaborarea primei versiuni a proiectului Legii cu privire la eficiența energetică, care vine să înlocuiască Legea privind

conservarea energiei⁸⁰. Varianta nouă conține o serie de exigențe care vor sensibiliza autoritățile administrației publice locale, agenții economici și persoanele fizice. În vederea asigurării compatibilității sale cu legislația UE din domeniu, proiectul elaborat a fost transmis spre consultare experților europeni. Adoptarea proiectului de lege este preconizată pentru semestrul I al anului 2009⁸¹.

Suplimentar, pentru crearea unei instituții statale cu atribuții în domeniul eficienței energetice și surselor regenerabile de energie, a fost elaborat proiectul Regulamentului Agenției pentru Eficiența Energetică (AEE), care va fi înființată, potrivit prevederilor art.29 din Legea energiei regenerabile⁸², prin reorganizarea Agenției Naționale pentru Conservarea Energiei.

Totodată, în scopul promovării proiectelor investiționale pentru eficiență energetică și surse regenerabile, ca instrument important de finanțare a acestor proiecte, pe parcursul trimestrului II al anului 2009 este planificată crearea Fondului de eficiență energetică. Conform Raportului menționat anterior, modificări destinate îmbunătățirii standardelor evaluării impactului asupra mediului vor fi introduse prin noul proiect de lege privind protecția mediului, care va încadra și cerințele UE în acest domeniu (Directiva UE 2001/42/CE, 85/337/CEE și 2001/42/CE și 85/337/CEE).

În vederea integrării cu piața energetică regională din cadrul Comunității Energetice, operatorul sistemului de transport al energiei electrice Moldelectrica continuă demersurile de aderare la Uniunea pentru Coordonarea Transportului Energiei Electrice (UCTE), în vederea trecerii sistemului electroenergetic al țării la

78 Comisia Națională pentru Integrare Europeană a fost creată prin Decretul Președintelui Republicii Moldova, V. Voronin în a. 2008 (Monitorul Oficial nr.91/345 din 23.05.2008). Comisia are rolul de a asigura coordonarea realizării angajamentelor care derivă din documentele și înțelegerile moldo-comunitare (detalii pot fi accesate pe <http://www.integrare.gov.md/md/home>)

79 "Raport asupra implementării Planului de Acțiuni RM-UE 2008" www.integrare.gov.md/file/Raport_asupra_implementarii_Planului_de_Actiuni_UE_-_RM_2008.pdf

80 Legea Republicii Moldova privind conservarea energiei Nr.1136-XIV din 13.07.2000 (Monitorul Oficial al R.Moldova nr.157-159 din 21.12.2000)

81 Conform Raportului asupra implementării Planului de Acțiuni RM-UE 2008

82 Legea energiei regenerabile Nr. 160 din 12.07.2007, publicată în Monitorul Oficial Nr. 127-130 art Nr: 550 la 17.08.2007

standardele de funcționare sincronizate cu zona UCTE. Ca urmare a negocierilor purtate cu reprezentanții Terna (operatorul de sistem din Italia) și Transelectrica (operatorul de sistem din România), s-a decis construcția liniei LEA 400 kV Bălți – Suceava, prin crearea unui consorțiu, în care va fi inclusă și Î.S. „Moldelectrica”. În perioada de referință au început lucrările de construcție a LEA 110 kV Fălcu (România) – Gotești (Republica Moldova), urmând ca acestea să fie finalizate în anul 2010. Finanțarea liniei se efectuează din contul resurselor financiare ale Î.S. „Moldelectrica”⁸³.

Anul trecut Guvernul a aprobat proiectul noii legi cu privire la energia electrică⁸⁴. Legea introduce noi reglementări ale pieței, destinate sporirii competiției prin prisma practicilor congestionate, sporirii comerțului transfrontalier de energie electrică și asigurării accesului la piața energiei electrice. Trebuie să menționăm că armonizarea legislației care reglementează sectorul electroenergetic cu principiile sistemului de drept al UE face parte dintr-un proces mai extins de armonizare a legislației naționale cu *acquisul* comunitar, lansat la nivelul Parlamentului și Guvernului în cadrul implementării angajamentelor Republicii Moldova a promisiunilor asumate la semnarea Planului de Acțiuni UE - Republica Moldova.

Totuși, nu putem trece cu vederea ca un set de angajamente neasumate încă, de exemplu în ceea ce privește îmbunătățirea transparenței, siguranței și securității rețelei de tranzit a gazelor naturale. Punctele de recepționare-livrare a gazelor pentru R. Moldova au rămas la nivelul celor din perioada sovietică și se află pe teritoriul Ucrainei. SA „Moldova-Gaz”, de fapt, nu are acces la aceste contoare, datele despre livrarea

83 A se vedea “Raport asupra implementării Planului de Acțiuni RM-UE 2008” www.integrare.gov.md/file/Raport_asupra_implementationii_Planului_de_Actiuni_UE_-_RM_2008.pdf

84 Proiect de lege cu privire la energia electrică: www.parlament.md/download/drafts/en/21.2009.doc

gazelor fiind transmise de reprezentanții „Nafta-gaz-Ucraina” prin telefon sau poșta electronică. Potrivit mai multor experți, datele furnizate sunt aproximative, chiar îndoielnice, dar sunt acceptate de conducerea SA „Moldova-Gaz”. În 2000, Ministerul Economiei și Reformelor a prezentat Guvernului un program de aprovizionare cu gaze a republicii și de contorizare a magistralelor de distribuție⁸⁵, recunoscând că lipsa unui mecanism bine ajustat de aprovizionare, evidență și achitare a plăților pentru consumul de gaze naturale a creat condiții favorabile pentru abuzuri și delapidări de proporții, fapt ce a prejudiciat enorm atât bugetul statului, cât și consumatorii. Guvernul a aprobat programul, stabilind ca, în regim de urgență, toate gazoductele magistrale, la intrarea lor pe teritoriul republicii, să fie dotate cu contoare, ca să se știe cu certitudine ce cantitate de combustibil consumă regiunea din partea dreaptă și cât – cea din partea stângă a Nistrului. Deși au trecut aproape 10 ani de atunci, contoarele așa și nu au fost instalate. Mai mult ca atât, conform Raportului Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene pentru anul 2007⁸⁶ la capitolul 2.6⁸⁷, nu sunt specificate necesități suplimentare de contorizare, dat fiind faptul că debitele de gaze care traversează teritoriul Republicii Moldova sunt luate la evidență la stația de măsurare Tocuz-teritoriul RM, Alexeevca și Orlovca – Ucraina (în prezența reprezentantului SA „Moldovagaz”).

Rețeaua existentă de gazoducte magistrale nu asigură însă o securitate energetică a Republicii Moldova. Identificarea și începutul implementării opțiunilor de reformare pentru rețeaua de gaze naturale (tranzit) rămâne un subiect

85 Tudor Iașenco, Cornelia Cozonac, Vasile Sârbu, “Moldova vândută pe bucățele Concernului rus “Gazprom” (II)”, investigație jurnalistică, <http://investigatii.md/index.php?art=257>

86 Raport al Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene pentru anul 2007, www.mfa.gov.md/img/docs/raport-2007-capitolul-2_6.doc

87 Capitolul 2.6: „Transport, energie, telecomunicații, mediu înconjurător, cercetare, dezvoltare și inovație”

sensibil: furnizarea de gaze prin gazoductul magistral Odesa-Tiraspol-Chișinău este imposibilă, întrucât trece prin regiunea separatistă Transnistria, conducta Rîbnița-Chișinău trece prin zone cu risc mare de alunecări de teren, ceea ce pune în pericol livrările; posibilitatea construirii gazoductului magistral Drochia-Ungheni-Iași este în proces de examinare. După părerea jurnaliștilor de investigație, realizarea acestor proiecte a fost și este tergiversată, atât din cauza lipsei mijloacelor financiare, cât și din nedorința “Gazprom”-ului de a participa la construcția lor. De exemplu, construirea gazoductului magistral Drochia-Ungheni-Iași urma să fie realizată încă în anii 2003-2004 de către Moldovagaz.

De asemenea, metoda selectată pentru soluționarea restanțelor la plăți în sectorul electroenergetic, termic și de gaze naturale nu a fost una strategică și tocmai potrivită. La finele anului 2008, Parlamentul Republicii Moldova a votat restructurarea și anularea datoriilor unor întreprinderi din sectorul energetic față de Ministerul Finanțelor, Moldova-Gaz și Moldtranselectro. Autorii inițiativei date au speculat cu faptul că adoptarea acesteia este oportună pentru a extinde capacitățile de generare a energiei electrice și modernizarea utilajului existent. Potrivit autorilor Euromonitor nr. 13 din a. 2008, este greu de crezut că asemenea forme de suport pot să aibă careva efecte economice pozitive, nu îmbunătățește în mod fundamental climatul investițional, în schimb subminează disciplina fiscală⁸⁸.

Un capitol important care cere atenția autorităților este faptul că nu a fost posibilă, per total, realizarea unui Plan de Acțiuni realist pentru sporirea eficienței energetice, intensificării utilizării resurselor regenerabile de energie și

88 “Implementarea reformelor inițiate conform Planului de Acțiuni UE-RM. Evaluarea progresului în perioada octombrie-decembrie 2008” / Euromonitor nr. 4 (13), ediția a III-a, <http://www.e-democracy.md/files/euromonitor13.pdf>

consolidarea instituțiilor corespunzătoare și implementarea unor măsuri de cost redus în domeniu⁸⁹.

PAUEM a expirat deja, dar prevederile acestui document rămân a fi imboldul principal pentru procesul de ajustare a sectorului energetic la exigențele europene. Acest proces de ajustare este prevăzut și de Strategia Energetică⁹⁰ a Republicii Moldova până în anul 2020, accentele importante fiind puse pe armonizarea legislației, diversificarea surselor de aprovizionare cu energie și interconectarea cu rețele energetice ale țărilor europene. Deși Republica Moldova a reușit să se apropie de Uniunea Europeană în urma implementării PAUEM, în ceea ce privește unele aspecte, după părerea noastră, timp de 3 ani, clasa politică nu a demonstrat consecvență în acțiunile sale. Este necesar ca prevederile PAUEM, îndeosebi pe dimensiunea economică (energetică), să fie implementată nu doar pe hârtie, dar și practic. Așadar, progresul moderat realizat de Republica Moldova în sectoarele-cheie ne atenționează că e timpul ca autoritățile să depășească cadrul declarațiilor cotidiene pro-europene și să confirme că în R. Moldova există o voință politică reală de integrare și o capacitate administrativă de coordonare pe plan intern a acțiunilor orientate spre implementarea standardelor europene.

89 Acest aspect a fost evidențiat și în Studiul „Planul de Acțiuni Uniunea Europeană – Republica Moldova ca examen de capacitate pentru Guvern: screening-ul implementării părții economice”, Chișinău 2008, <http://expert-grup.org/docs/23/screening-PAUERM.pdf>

90 Strategia Energetică a Republicii Moldova este un document în care se analizează situația în complexul energetic și se propun soluții pentru asigurarea cu energie în noile condiții de dezvoltare a republicii ca stat independent, cu orientare spre aderarea la Uniunea Europeană și cooperare cu statele CSI și țările terțe.

CAP. II ALTERNATIVE DE RESURSE ENERGETICE PENTRU REPUBLICA MOLDOVA

2. 1 *Alternative gazului rusesc*

2.1. 1 Analiza posibilităților și avantajelor participării Republicii Moldova la proiectul panoccidental Nabucco

Ce este Nabucco?

Nabucco este un proiect european, care, simplist vorbind, presupune crearea unui gazoduct care va porni de la Marea Caspică și va ocoli Federația Rusă (a se vedea traseul gazoductului Nabucco în figura 1). Uniunea Europeană, dar și întreagă Europă sunt dependente de Federația Rusă în ceea ce privește asigurarea cu gaze naturale. Dependența de importul de energie este una din principalele probleme ale Uniunii Europene. Oficialii UE sunt îngrijorați de creșterea dependenței energetice (petrol și gaze naturale), care azi acoperă aproximativ 30% de import de energie din Rusia și acest procent poate crește pe termen mediu, ajungând, după unele estimări, la nivelul de 70%.

Figura 1: Traseul gazoductului Nabucco⁹¹

91 Nabucco Gas Pipeline Project. <http://www.nabucco-pipeline.com/project/project-description-pipeline-route/project-description.html>

Proiectul Nabucco are drept scop diversificarea surselor de aprovizionare cu energie ale Uniunii Europene, prin construirea acestui gazoduct care va porni de la Marea Caspică și va ocoli Rusia⁹²; va avea o lungime de 3.300 de kilometri, lucrările de construcție vor cunoaște 2 etape⁹³: prima va demara în 2011 și gazoductul va putea fi exploatat în 2014, iar cea de-a doua – va începe în 2014 și gazoductul ar trebui să intre în exploatare integral în 2015.

Obiectivele strategice ale Nabucco sunt:

- A deschide un nou coridor de aprovizionare cu gaze naturale pentru Europa și pentru țările implicate în proiect și livrarea unor surse de gaz eficiente din punct de vedere a costurilor;
- A crește profilul de tranzit al țărilor participante pe toată lungimea Nabucco;
- A contribui la securitatea aprovizionării cu gaz natural pentru toate țările partenere și pentru Europa în întregime;
- A consolida rolul rețelelor de gazoducte pentru toți partenerii Nabucco ce au conexiunea cu rețeaua europeană de gaze.

Ținem să menționăm că Nabucco este un gazoduct. Nabucco Gas Pipeline International Ltd. reprezintă o companie, scopul căreia este să elaboreze, stabilească și construiască gazoductul per se. Gazul va fi, la rândul său, distribuit de către expeditori care vor cumpăra capacitatea

92 Gazoductul va trece prin Turcia, România, Bulgaria, Ungaria și Austria, de unde se vor putea interconecta și alte țări din Europa Centrală și de Vest

93 Potrivit site-ului oficial al gazoductului Nabucco: <http://www.nabucco-pipeline.com/>

de transportare și ei vor fi acei care vor decide de unde anume va proveni gazul.

În funcție de situație, gazele naturale vor proveni din Iran, Irak, Azerbaijan și Kazakhstan. Companiile interesate de construirea gazoductului sunt Botas (Turcia), RWE (Germania), OMV (Austria), MOL (Ungaria), Bulgargaz (Bulgaria) și Transgaz (România). Pentru acest proiect, contribuția României stabilită inițial era de aproximativ 850 milioane de euro⁹⁴, plățibili în patru ani.

Avantajele aderării la Nabucco.

Analiza posibilităților de aderare.

Avantajul principal care este menționat și în Strategia energetică a Republicii Moldova până în anul 2020 vizează un obiectiv strategic în consolidarea strategiei energetice – diversificarea alternativelor de aprovizionare cu gaze, inclusiv din Asia Mijlocie și Orientul Apropiat.

Precum am menționat și în capitolul I al acestui studiu, rețeaua existentă de gazoducte magistrale nu asigură securitatea energetică a Republicii Moldova. În anul 1992⁹⁵, Chișinăul, pe seama căruia revine peste 50% din consumul de gaze naturale din Republica Moldova (malul drept al Nistrului), s-a pomenit fără gaze după ce autoritățile secesioniste de la Tiraspol au blocat livrările închizând robinetul 26A și suspendând furnizarea de gaze prin gazoductul magistral Odesa-Tiraspol-Chișinău. Drept urmare, gazoductul construit la finele anilor 60, în prezent nu mai poate fi folosit la capacitate maximă. În februarie 2005, după o pauză de 13 ani, s-a încercat reluarea furnizării de gaze prin această conductă, dar, după 8 ore de funcționare, administrația de la Tiraspol a impus închiderea robinetului⁹⁶.

94 Nabucco (gazoduct): [http://ro.wikipedia.org/wiki/Nabucco_\(gazoduct\)](http://ro.wikipedia.org/wiki/Nabucco_(gazoduct))

95 Tudor Iașenco, Cornelia Cozonac, Vasile Sârbu, *op. cit*

96 Ibidem

Pentru asigurarea fiabilă cu gaze naturale a Chișinăului și raioanelor din centrul Moldovei, a fost reconstruit de urgență un segment din conducta Rîbnița-Chișinău, care însă trece prin zone cu risc mare de alunecări de teren, ceea ce pune în pericol livrările. De asemenea, pentru asigurarea securității republicii în domeniul aprovizionării cu gaze naturale, în anul 2006 a fost inițiată construcția conductei Tocuz-Căinari-Mereni, cu o lungime totală de 64 km. La momentul de față, construcția a fost finalizată și are loc testarea conductei care va realiza conexiunea Chișinăului la gazoductele magistrale prin care se transportă gazele naturale rusești spre Balcani. În prezent, se examinează și posibilitatea construirii gazoductului magistral Drochia-Ungheni-Iași⁹⁷, cu lungimea de 95 km, care, pe lângă faptul că va permite realizarea gazificării a zeci de localități, ar urma să permită majorarea cu 2-3 mlrd metri cub a volumelor anuale de gaze exportate prin teritoriul R. Moldova spre România.

Pentru diversificarea asigurării cu resurse energetice și reducerea dependenței de Rusia, au fost studiate posibilități de achiziționare a gazelor din Asia Centrală, Orientul Apropiat, Africa de Nord, Europa de Nord. După părerea analistului Ion Preașca, rezultatele acestor studii nu au fost date publicității, dar se pare că nu au fost convingătoare⁹⁸.

O posibilitate de a evita dependența de Federația Rusă în ceea ce privește gazul, pentru Moldova, ar fi prin obținerea accesului la gazul din Asia Centrală. La un moment dat, aceasta se făcea posibil prin participarea la proiectul Nabucco, întrucât se vehicula posibilitatea trecerii conductei prin Dobrogea (România), ceea ce făcea posibilă și conectarea R. Moldova. Totuși, în România, gazoductul va trece prin zona de Vest

97 Gazoductul magistral Tocuz-Căinari-Mereni a fost finalizat, <http://www.eco.md/article/3550/>

98 Ion Preașca "Moldova rămîne deocamdată fără alternative în asigurarea cu gaze", <http://www.europa.md/rom/infto/4786>

și Sud-Vest, la o depărtare de cca. 700 km de hotarele R. Moldova și, drept urmare, șansele obținerii alternativei la gazul rusesc sunt minime. Cu toate acestea, autoritățile moldovene au declarat pentru presă despre faptul că Republica Moldova se învecinează cu România, ceea ce permite să sperăm ca va fi inclusă în noul proiect, iar Chișinău speră la sprijinul Bucureștiului în această problemă⁹⁹.

Soluția ar fi dezvoltarea interconexiunilor între sistemele de conducte ale țărilor, dar, în cazul României atare interconexiuni lipsesc. Însă, în ce măsură are R. Moldova resurse financiare pentru acoperirea acestui tip de cheltuieli? Or, mai rentabil ar fi aderarea la proiectul White Stream, care este un proiect ce presupune construirea unei conducte care ar urma să fie o ramificație a conductei Baku-Tbilisi-Erzurum și care ar putea transporta gaz azer prin Georgia către România, Ucraina și alte țări ale Europei Centrale¹⁰⁰. Un argument în favoarea acestuia ar fi și existența interconexiunilor între sistemele de conducte ale R. Moldova cu Ucraina.

De notat că proiectul White Stream a fost prezentat Comisiei Europene de premierul ucrainean Iulia Timoșenko, în ianuarie 2008. La mijlocul lunii martie, în cadrul unei conferințe internaționale de la Tbilisi, reprezentanții Georgiei, Ucrainei și Comisiei Europene au ajuns la o înțelegere privind traseul gazoductului, sursele de asigurare cu combustibil ale acestuia și finanțarea construcției. Astfel, traseul conductei cu o lungime de 1000 km și un cost de minimum 2 mlrd. USD (conform altor estimări mai mult de 4 mlrd. USD), ar urma să înceapă în portul georgian Poti și să ducă până în peninsula Crimeea, de unde se va face conexiune la rețelele de conducte

magistrale existente ce trec prin Ucraina¹⁰¹.

Conexiunea cu Europa ar urma să se facă în apropierea de hotarul Moldovei cu România și Ucraina, adică undeva în regiunea Cernăuți. Anume aici Moldova ar urma să se conecteze la acest proiect. Rămâne de văzut dacă acest proiect va fi realizat și dacă R. Moldova va participa la acesta, întrucât autoritățile moldovene nu au anunțat, deocamdată, nici măcar despre intenția de a o face. Cea mai mare provocare pentru Moldova rămâne a fi construirea gazoductelor, costurile cărora se ridică la milioane de Euro, iar statul nu dispune de resurse financiare pentru acoperirea acestei necesități. În aceeași ordine de idei, în planul de acțiuni pentru realizarea strategiei s-a stabilit drept activitate identificarea unor noi surse și căi de aprovizionare cu gaze naturale alternative din țările Asiei Mijlocii și Orientului Apropiat până în a. 2015, dar resursele financiare pentru acest compartiment nu au fost identificate.

2.1.2 Posibilitățile și avantajele colaborării directe a Moldovei cu statele din Asia Centrală

Șanse de a importa gaze din Asia Centrală există, dar pentru aceasta autoritățile moldovene ar trebui să convingă Gazpromul și autoritățile statelor din această regiune, adică Kazahstanul și Turkmenistanul. În acest sens, există Hotărârea de Guvern N.1223 și N.1319 privind inițierea negocierilor asupra proiectului Acordului între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Kazahstan privind colaborarea în domeniile energetic și gazo-petrolier¹⁰² și Hotărârea

101 Ibidem

102 HOTĂRÎRE Nr. 1223 “pentru inițierea negocierilor asupra proiectului Acordului între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Kazahstan privind colaborarea în domeniile energetic, petrolier și de gaze”, din 01.12.2000, Publicat : 07.12.2000 în Monitorul Oficial Nr. 152

HOTĂRÎRE Nr. 1319 “despre inițierea negocierilor asupra proiectului Acordului între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul

99 “Republica Moldova vrea includerea României în proiectul Nabucco”, <http://www.capitalul.ro/macro-economie/republica-moldova-vrea-includerea-romaniei-in-proiectul-nabucco.html>

100 Ion Draghișteanu, “Moldova a aderat la proiectul White Stream”, <http://www.eco.md/article/5249/>

de Guvern N.122 pentru inițierea negocierilor asupra proiectului Acordului interguvernamental privind colaborarea în domeniul energetic și gazo-petrolier ¹⁰³. Deci, desprindem că autorităților de la Chișinău manifestă interes privind colaborarea în domeniul energetic și gazo-petrolier cu statele din Asia centrală.

Gaz din Kazahstan

În ceea ce privește gazul natural din Kazahstan, s-a estimat că prețul său din această țară este aproximativ de 2 ori mai mic decât cel procurat de la Gazprom (la 180 USD/1000 m.c la hotarul cu Rusia), dar tot cu prelucrare, transport și asigurare acest preț este cu 30-35% mai ieftin (210-215 USD/1000 m.c.) decât cel achitat Rusiei. În prezent, RM cumpără gaze naturale de la S.A.R. „Gazprom” cu prețul de aproximativ 316-317 USD/1000 m.c.¹⁰⁴. Actualmente există oferte de procurare a gazelor naturale din Kazahstan la prețuri mai joase, însă nu există posibilitatea tranzitării acestuia pe teritoriile Rusiei și Ucrainei. Conform declarației prim-vicepremierului, Ministrul Economiei și Comerțului, Igor Dodon, din 5 iunie 2008 în plenul Parlamentului, Guvernul intenționează să discute acest subiect cu reprezentanții Rusiei și Ucrainei și va depune toate eforturile pentru obținerea posibilității importului de gaze din Kazahstan, tranzitând Rusia și Ucraina ¹⁰⁵.

Republicii Kazahstan privind colaborarea în domeniile energetic și gazo-petrolier”, din 06.11.2003, Publicat: 14.11.2003 în Monitorul Oficial Nr. 226, art. Nr.: 1369

103 HOTĂRÎRE Nr. 122 “pentru inițierea negocierilor asupra proiectului Acordului interguvernamental privind colaborarea în domeniul energetic și gazo-petrolier”, din 07.02.2005, Publicat: 11.02.2005 în Monitorul Oficial Nr. 024, art. Nr.: 170

104 “Gazele rusești vor ajunge în Moldova spre dimineața zilei de 21 ianuarie”, Politik, <http://www.politik.md/?view=articlefull&view=article=221>

105 DEZBATERI PARLAMENTARE, SESIUNEA a VII-a ORDINARĂ – IUNIE 2008, Ședința din ziua de 5 iunie 2008 (STENOGRAMA), <http://www.parlament.md/news/plenaryrecords/05.06.2008/>

Ne dăm bine seama că este extrem de dificil să convingi autoritățile ruse să permită tranzitarea pe teritoriul său a gazelor naturale din Kazahstan și la momentul de față aceasta chestiune are puțini șorți de izbândă, dacă luăm în considerație politica Gazpromului în spațiul ex-sovietic. Acest fapt îl recunosc și copreședinții comisiei moldo-cazahe pentru cooperare comercial-economică¹⁰⁶. Ne confruntăm astfel cu situația în care Rusia procură practic tot gazul ce urmează a fi exportat de Kazahstan în următorii ani. Totuși, dacă Gazprom ar accepta ca Moldova să poată importa direct gaze din Kazahstan, el o va face doar cu prețul unor cedări importante din partea Moldovei.

Referitor la șansele de a importa gaze naturale din Kazahstan, ele sunt reale, ținând cont că două companii ale omului de afaceri moldovean Anatol Stati extrag anual peste un miliard de metri cubi de gaze. De menționat este faptul că acest volum de gaz este vândut la un preț cu mult mai mic companiei de stat kazahe decât plătește Moldova concernului Gazprom (de circa cinci ori mai ieftin decât plătea Moldova anul trecut) ¹⁰⁷. În acest sens, a fost negociat în martie 2006 un Memorandum cu Ministerul Energeticii al RM și un Protocol de Intenții între Guvernul RM și ASCOM, care prevedea livrarea a 2,5-3.0 mlrd. m³ de gaze naturale anual până în 2016-2018 și construirea unui depozit subteran de gaze la Mărgineni, lângă Piatra-Neamț¹⁰⁸. Din păcate, negocierile, care urmau să continue, nu au avut o finalitate, deocamdată din motive necunoscute.

106 “Moldova solicită Rusiei permisiunea de a tranzita prin gazoductele din FR gaze naturale din Kazahstan”, Interlic, <http://www.interlic.md/2008-04-07/4605-4605.html>

107 “Pentru a importa direct gaze din Kazahstan, Moldova trebuie să facă cedări importante Gazprom-ului”, ECO, <http://www.eco.md/article/5162/>

108 “Cine și ice are cu ASCOM”, Cotidianul Național Independent “Timpul”, 13 martie 2009, VIII-45 (1019)

În ce mod, însă, ar putea fi importat gazul din Turkmenistan?

Situația privind importul de gaze naturale din Turkmenistan și Uzbekistan este practic similară cu cea din Kazahstan. În 2006, ministrul industriei și infrastructurii al Republicii Moldova, Vladimir Antosii, a declarat că se duc negocieri și cu statele central asiatice privind colaborarea energetică. Totodată, menționăm că Turkmenistanul și-a anunțat disponibilitatea de a livra gaze naturale RM, numai că rămâne ne-rezolvată problema tranzitului pe teritoriul Federației Ruse¹⁰⁹. În context, tot Vladimir Antosii a declarat că există o înțelegere în CSI ca toate țările să aibă acces la această conductă de tranzit din Federația Rusă¹¹⁰.

În aceeași ordine de idei, remarcăm faptul că în noiembrie 2007, în cadrul întrevederii premierului Moldovei Vasile Tarlev cu președintele Turkmeniei Gurbangulî Berdîmuhamedov, desfășurată la Așhabad, în cadrul Summit-ului șefilor de guverne din CSI, s-a discutat realizarea unor proiecte comune reciproc avantajoase în domeniul energiei, în special procurarea gazelor naturale din Turkmenistan, precum și includerea țării noastre în noi rețele magistrale transeuroasiatice de transport¹¹¹.

Problema tranzitului de gaz natural pe teritoriul Rusiei

În domeniul energetic, Republica Moldova este parte la mai multe acorduri semnate cu statele CSI. Acestea însă au avut pentru Republica Mol-

dova, dar și pentru alte state CSI, mai mult o importanță declarativă. Acordul privind politica comună în domeniul tranzitului gazului natural din 3 noiembrie 1995 (semnat de Azerbaidjan, Armenia, Belarus, Georgia, Kazahstan, Moldova, Tadjikistan, Turkmenistan, Ucraina și Rusia)¹¹² prevăd promovarea unei politici coordonate în domeniul gazelor naturale, inclusiv se menționează că la baza lui stau principiile și normele Tratatului Cartei Energetice din 17 decembrie 1994, pe care Federația Rusă refuză și în prezent să-l ratifice. Motivul invocat este că el ar duce la lezarea intereselor Rusiei și ale Gazprom, anume la compartimentul tranzit de gaze, ceea ce are legătură directă cu faptul că Gazpromul deține controlul direct sau indirect al majorității rețelelor de transport de gaze din Siberia și Asia Centrală în Europa.

Menționăm faptul că Acordul prevede ca statele semnatare să asigure tranzitul liber a resurselor de gaz natural prin gazoductele naționale. Totodată, gazul tranzitat nu poate fi folosit în interese proprii și statele participante la acest Acord își iau angajamentul de a preveni și exclude deconectarea de la sursa de gaze a altor state membre și de a leza interesele producătorilor de gaze naturale și de tranzit ale statelor membre. Participanții la Acord, de asemenea, se angajează să nu întrerupă și să nu reducă aprovizionarea cu gaze de tranzit în cazul unui litigiu între părți¹¹³. Din experiență, observăm că Rusia a sabotat acest Acord, ceea ce aduce prejudicii celorlalte state CSI, inclusiv Republicii Moldova.

109 "Turkmenistan is ready to negotiate the natural gas supply for Moldova", Infomarket, 03.01.2006, <http://www.infomarket.md/en/pwengineering/news/18799/>

110 „Moldova negociază cu Gazprom cu privire la prețul gazelor”, BBC, 04.01.2006, http://www.bbc.co.uk/romanian/news/story/2006/01/060104_moldova_gazprom.shtml

111 "Turkmenistan is ready to negotiate the natural gas supply for Moldova", Infomarket, 03.01.2006, <http://www.infomarket.md/en/pwengineering/news/18799/>

112 „Соглашение о проведении согласованной политики в области транзита природного газа”, подписанное в г.Москве 3 ноября 1995 года, Anexa 2

113 Anexa 2

2. 2 Energie regenerabilă (alternative fezabile gazului, schimbarea produselor din coșul energetic)

2.2.1 Analiza evoluției utilizării altor resurse energetice decât gazul natural în Moldova

În pofida eforturilor depuse, precum menționează textul Strategiei energetice, situația în complexul energetic continuă a fi tensionată. În perioada anilor 2000-2005, importul anual de energie electrică s-a stabilit la 2,4 – 2,6 mlrd. kWh, resursele de gaze naturale descoperite în apropierea satelor Zagarancea-Mînzești-Ungheni de Jos sunt epuizate, iar necesarul de produse de gaze se acoperă din import. Pe teritoriul Republicii Moldova sunt disponibile sursele de energie regenerabilă precum: energia solară, eoliană, hidrolică, biomasa etc. Potențialul acestor resurse se evaluează la $4,0 \cdot 10^6 \cdot 10^6$ t.c.c. și utilizarea acestui potențial poate contribui la micșorarea importului de resurse energetice.

Caracteristic pentru energetica Republicii Moldova este lipsa resurselor energetice proprii, cu excepția unor resurse modeste de biomasă și hidroenergetice valorificate la hidrocentralele de la Dubăsari și Costești. În ceea ce privește resursele eoliene, conform studiului de fezabilitate¹¹⁴ realizat de cercetători autohtoni, pe teritoriul republicii există destule zone cu vânturi favorabile pentru funcționarea eficientă a instalațiilor eoliene. Conform aceluiași studiu, Republica Moldova este la început de cale în ceea ce privește utilizarea energiei solare (în Moldova sunt cca. 140 de instalații cu o suprafață totală de 280 m^2).

În ceea ce privește cadrul legislativ în

domeniul resurselor regenerabile, în 2007 a fost aprobată Legea cu privire la energia regenerabilă¹¹⁵, obiectul căreia îl constituie cadrul juridic de funcționare a sectorului energiei regenerabile, raporturile sociale și economice care se constituie în procesul valorificării surselor regenerabile de energie, modalitățile de organizare a producției și comercializării energiei și combustibilului regenerabile. Conform strategiilor menționate anterior, până în a. 2020 se dorește majorarea cotei surselor regenerabile de energie în bilanțul energetic până la 15-20%. Provocarea majoră în acest domeniu rămâne a fi valorificarea surselor de energie, care se află la etapa de demarare.

2.2.2 Energie atomică: participarea RM la construcția CNE Cernavodă

Participarea Moldovei la construcția CNE Cernavodă, în condițiile în care are un mare deficit de resurse energetice, i-ar putea asigura, peste câțiva ani, întregul necesar de energie electrică și nu ar mai face-o să depindă de livrările din Ucraina și Rusia. Cheltuielile pentru construcția grupului nuclear de 633MW ar constitui 1,6 miliarde USD, inclusiv 606 milioane dolari investiții capitale. Totodată, specialiștii moldoveni consideră că construcția unui reactor nuclear la CNE Cernavodă ne-ar face să evităm riscul unor avarii sau necesitatea unor investiții majore, iar participarea cu investiții ar trebui să fie pentru o capacitate de 200 MW¹¹⁶. Deoarece Republica Moldova, fiind o țară mică, fără resurse energetice, cu o economie săracă și cu o creștere a puterii anuale necesare de cca. 40, maxim 60 MW în

115 Lege Nr. 160 din 12.07.2007 energiei regenerabile, publicat în Monitorul Oficial Nr. 127-130, art Nr : 550

116 "Rusia ar putea construi o centrala nucleara in Transnistria", Ziuva, Nr. 4267, 25 iunie 2008

114 P. Todos, I. Sobor, D. Ungureanu, A. Chiciuc, M. Pleșca „Energie regenerabilă. Studiu de fezabilitate”, Chișinău "Reclama" 2002

următorii 25 ani¹¹⁷, este recomandabil a da preferință centralelor de mică capacitate, maxim de 200MW, care cer mai puține investiții inițiale.

Deocamdată, Republica Moldova este total dependentă de resursele energetice din Rusia și se pare că guvernării de la Chișinău nici nu doresc, probabil din considerente politice, să schimbe această situație. În ultimii ani s-au produs mutații esențiale ale factorilor care determină opțiunile de dezvoltare ale surselor de energie electrică pentru Republica Moldova:

- a crescut substanțial prețul la gazele naturale (de circa 4 ori), evoluția creșterii păstrându-se până în 2011, când acesta va ajunge la nivelul occidental european,
- a crescut substanțial cererea de energie, în anul 2008 atingând 11-13%.
- Un asemenea trend s-ar păstra și pe viitor, fapt care ar putea pune în dificultate acoperirea necesităților, inclusiv din sursele din import.

În context, este oportun de menționat că fostele țări socialiste care sunt acum membre ale Uniunii Europene susțin tranșant construcția centralelor nucleare, pretinzând că vor să reducă dependența energetică față de Rusia. Dintre noile membre ale UE, Lituania a reușit să convingă Letonia și Estonia, dar și Polonia, să finanțeze și să construiască pe teritoriul țării lor cel puțin două reactoare nucleare cu o putere totală de 3.200 MW, reactoare care ar urma a fi funcționale până în anul 2015.

În Slovacia, compania de electricitate italiană Enel, care controlează vechiul producător public Slovenske Elektrarne, urmează a finaliza până în anul 2013 construcția a două reactoare. Bulgaria a semnat la sfârșitul lunii noiembrie un

acord cu compania rusă Atomstroyexport pentru construcția centralei de la Belene, pe Dunăre, noua centrală urmând a avea două reactoare de nouă generație de 1.000 MW, până în anul 2013.

Scumpirea petrolului, temerile asupra schimbărilor climatice și aroganța Rusiei, dată și de marile rezerve de gaze naturale și de ulei, au făcut ca energia nucleară să recâștige teren în cadrul UE. În cazul noilor țări membre ale UE, prioritatea este reducerea dependenței energetice față de Rusia.

Este adevărat că posibilitățile financiare ale RM de a participa la construcția CNE Cernavodă sunt extrem de limitate, având în vedere că sunt necesare investiții mari în faza inițială. În plus, relațiile politico-diplomatice dintre Moldova și România sunt în impas, ceea ce face imposibilă o colaborare în acest sens. Astfel, susținem că baza colaborării pe segmentul nuclear moldoromâne ar fi cea politică, ceea ce impune o normalizare a relațiilor bilaterale între aceste state. Acest pas ar putea fi făcut cu medierea structurilor UE, care ar determina părțile la conciliere și compromis reciproc. Numai prin atingerea unei înțelegeri politice dintre București și Chișinău, un al doilea pas ar putea fi discuția cu privire la contribuția financiară la proiect a ambelor părți, reieșind din prioritățile și posibilitățile fiecăreia. În această situație, RM ar putea apela atât la ajutorul organismelor financiare internaționale (împumuturi, granturi/credite preferențiale), cât și a celui din partea României, în contextul asigurării securității energetice în regiune. În plus, aderea Republicii Moldova la Tratatul Comunității Energetice (TCE) ar putea fi un atu în această direcție, dacă ne referim la avantajele oferite de Comunitate: investiții, intensificarea cooperării cu statele din Sud-Estul Europei, asistență privind asigurarea energetică a statului.

117 I. Comendant, A. Sula, S. Robu, Iu. Dupleva, "Dezvoltarea surselor de energie electrică în Republica Moldova inclusiv cu posibila participare a centralei nucleare", Institutul de Energetică al Academia de Științe din Moldova.

Avantajele energiei nucleare

Un interes major al autorităților pentru energia nucleară are o motivație puternică, adică o posibilitate de a scăpa de dependența de resursele energetice din fostul spațiu sovietic și, mai mult chiar, pe fondul investițiilor în energia nucleară, eoliană și hidro, să exporte energie. Însă, ne dăm bine seama că pentru aceasta este nevoie de ceva timp.

Totodată, energia nucleară este economă - o tonă de U-235 produce mai multă energie decât 12 milioane de barili de petrol – și are un preț stabil. Un alt avantaj ar fi continuitatea și siguranța în livrarea de energie, costul redus al combustibilului combinat cu rezervele foarte mari, emisii practic nule de gaze cu efect de seră răspunzătoare pentru schimbările climatice (Energetica nucleară este recunoscută de Consiliul Mondial al Energiei ca fiind din grupa tehnologiilor industriale „cu emisii zero”)¹¹⁸.

Desigur că gestionarea tehnologiei nucleare are și unele riscuri asociate, ca de altfel orice activitate industrială majoră. În cazul nostru, avem în vedere lucrul în mediu cu radiații ionizante, gestionarea și stocarea deșeurilor radioactive, dezafectarea instalațiilor la epuizarea duratei de viață. Însă, dacă vorbim de CNE Cernavodă și tehnologia adecvată pe care o deține, prin profesionalismul celor care operează și întrețin instalațiile nucleare, prin interconectarea la rețelele internaționale de cooperare ale operatorilor de centrale nucleare, dar și prin seriozitatea organismelor de reglementare și supraveghere naționale și internaționale¹¹⁹, avem certitudinea că centrala nucleară de la Cernavodă nu reprezintă un risc major pentru populație și mediul înconjurător.

Un alt avantaj pentru RM privind parti-

118 “Energia nucleară în România”, Guvernul României, newsletter nr.22/27.05.2007.

119 “Care sunt principalele avantaje ale energiei nucleare?”, http://www.nuclearelectrica.ro/relatii_publice.php?rel=1

ciparea sa la construcția unităților centralei nucleare de la Cernavodă ar fi faptul că România este capabilă să asigure cele două elemente majore ale acestui concept: apa grea și combustibilul nuclear cu uraniu natural. Dacă e să vorbim de aspectul financiar, atunci remarcăm faptul că modificarea prețurilor la combustibilii organici – în primul rând, gazele și petrolul – poate determina schimbări serioase în costurile de producție la termocentrale, deoarece acolo ponderea costurilor cu combustibilul este de 60-70% din costurile totale, în timp ce la centrala nucleară este în jur de 10%, iar prețul uraniului este mult mai stabil¹²⁰. Adică, sunt necesare investiții la început, care sunt recuperate ulterior prin preț mai mic și stabilitate de aprovizionare cu energie. În plus, aplicarea unor cerințe din reglementările europene privind protecția mediului va face ca diferența dintre costurile de la centrala nucleară și cele de la termocentrale să crească.

Centralele nucleare produc în prezent aproximativ o treime din electricitatea Uniunii Europene și asigură 15% din energia consumată în spațiul comunitar. Iată procentele de electricitate, din producția totală de energie nucleară, la 29 ianuarie 2007: 55,6% Belgia, 44,1 % Bulgaria, 37,2% Ungaria, 32,9% Finlanda, 31,1% Germania, 49% Ucraina, 15,8% Rusia, 56% Slovacia, 42% Slovenia, 18% România (16% din electricitatea mondială este produsă de centralele nucleare-electrice)¹²¹. r.

2.2. 3 Potențialul energetic eolian al Republicii Moldova

O sursă inepuizabilă de energie este cea a vântului (eoliană), care poate fi folosită atât la

120 “Energia nucleară în România”, IMM România, <http://www.immromania.ro/noutati/noutate.php?id=512>

121 “Energetica nucleară în România”, Ministerul Economiei și Finanțelor României, newsletters nr. 22/27.05.2007

producerea energiei electrice, cât și la morărit. În 1901 în Basarabia existau 6208¹²². mori de vânt, care au fost distruse după cel de-al doilea război mondial. În anii 50 ai secolului trecut, în Moldova funcționau cca. 350 instalații electrice eoliene cu viteză redusă tip „Romaniță”, care au funcționat destul de eficient până în anii 60, fiind substituite prin pompe electrice¹²³. Totuși, în prezent, energia eoliană nu este valorificată.

Se consideră rentabilă valorificarea energiei eoliene în cazul în care viteza medie a vântului este de 4-5 m/sec, iar în Moldova această viteză este de 3-5 m/sec. Din acest considerent, putem spune că R. Moldova are un potențial de energie eoliană relativ mare. De asemenea, din studiul de fezabilitate privind implementarea în R. Moldova a energiei eoliene¹²⁴, se arată că pe parcursul anilor 1990-1999 viteza preponderentă a vântului a fost cuprinsă între 3-7 m/sec, viteză la care majoritatea aerogeneratoarelor moderne pot funcționa.

În cadrul laboratorului de Surse Regenerabile de Energie a Centrului Universitar “ENERGIE plus” a Universității Tehnice a Moldovei, se efectuează diverse studii care oferă analiza potențialului surselor de energie regenerabilă din R. Moldova și metodele de valorificate ale acestora. În acest sens, a fost elaborată harta potențialului energetic eolian al R. Moldova¹²⁵ care poate servi drept reper pentru evidențierea și aprecierea viitoarelor amplasamente a aerogeneratoarelor.

Conform aceluiași studiu, în R. Moldova sunt condiții favorabile de transport și acces fără mari cheltuieli la rețeaua electrică publică, ceea ce permite diminuarea la crearea centralelor eoliene. Conform hărții disponibile în acest studiu, sunt evidențiate următoarele teritorii de

perspectivă pentru amplasarea aerogeneratoarelor: înălțimile Tigheciului, înălțimile Nistrene, colinele Ciulucului, înălțimile podișului central al Moldovei precum și o bună parte din teritoriul deluros din județele Cahul și Taraclia.

Folosirea instalațiilor eoliene pentru producerea energiei electrice este cea mai efektivă modalitate de utilizare a energiei vântului. Alte studii¹²⁶ în domeniu arată că distribuția anuală a radiației solare și vitezei vântului pe teritoriul R. Moldova este favorabilă utilizării instalațiilor hibride helioeoliene în calitate de surse autonome de energie electrică. Experții în domeniu de asemenea au realizat și analiza cost-beneficiu în ceea ce privește utilizarea energiei eoliene. Potrivit calculului de fezabilitate¹²⁷ a unei eventuale centrale eoliene, se demonstrează că la tarifele actuale pentru energia electrică, producerea energiei electrice eoliene nu este rentabilă. Dar, dacă includem în tariful de livrare și costul subvențiilor, atunci energia eoliană concurează cu cea fosilă. O eventuală centrală eoliană cu puterea instalată de 2 MW va produce anual circa 5,15 mln. kWh energie electrică. La un tarif stabilit de livrare a energiei electrice către rețelele de distribuție de 0,055 €/kW (0,85 MDL), termenul de recuperare a investițiilor se estimează la 7,4 ani, iar rentabilitatea producerii energiei electrice eoliene va fi de 12 %.

Valorificarea energiei eoliene în R. Moldova va oferi consumatorilor de energie eoliană o mică independență față de importul de energie electrică și agenții energetici. Un alt efect social ar fi cel de sensibilizare a opiniei publice cu privire la ocrotire a mediului ambiant și/sau de a consuma rațional resursele energetice.

De asemenea, energia eoliană va crea și locuri de muncă. Potrivit estimărilor Asociației

122 M. Mătcu, V. Sochircă, „Geografia umană a Republicii Moldova. Manual pentru clasa a IX-a”, Chișinău 2003

123 V. Ermuratschi, „Economia, energia, conservarea energiei”, Chișinău 2005

124 P. Todos, I. Sobor, D. Ungureanu, A. Chiciuc, M. Pleșca, *op. cit*

125 Ibidem, p.36

126 C. Guțu, A. Guțu, M. Chiorsac, „Sistemele electrogeneratoare hibride helio-eoliene în condițiile Republicii Moldova”, referat

127 I. Sobor, „Este energia regenerabilă mai scumpă?” Conferința Internațională de energie din Moldova, Chișinău 2005

Europene de Energie Eoliană, de regulă, o capacitate de energie eoliană de 1MW creează locuri de muncă pentru 15-19 persoane¹²⁸. Pe lângă aceasta, înlocuind o parte din energia electrică produsă la centralele termoelectrice cu energie produsă de vânt, se va reduce importul anual de combustibili fosili cu 282 mii tone de combustibil fosil convențional, ceea ce se va influența de o manieră pozitivă gradul de securitate energetică a statului, după părerea autorilor studiului „Energie regenerabilă. Studiu de fezabilitate”.

2.2.4 Potențialul energetic solar al Republicii Moldova

Republica Moldova este situată într-o zonă cu flux moderat de energie solară, în care numărul anual de ore cu soare este de aproximativ 2200 ore. În Moldova există condiții extrem de favorabile pentru folosirea energiei solare: fluxul mediu anual de energie solară pe $1m^2m^2$ pe suprafața orizontală constituie cca 4650MJ sau 1280 kWh (1,1 Gcal); în cazul utilizării depline a radiației solare de pe $1m^2m^2$ și substituind combustibilul organic, putem economisi cel puțin 0,15 tone de combustibil convențional pe an¹²⁹.

Sistemele de încălzire solară pot deveni realitate dacă vor fi create colectoare ieftine și eficiente de energie solară și acumulatori sezoniere de căldură, ce ar permite acumularea energiei solare în perioada caldă și livrarea ei în perioada rece. În Republica Moldova sistemele cu acumulatori sezoniere de căldură ar putea fi aplicate în baza bazinelor naturale de apă cu izolare termică variabilă și câmp de conductoare, care ar transforma energia solară în căldură.

Totuși, cea mai mare răspândire o au in-

stalațiile heliotermice. În Moldova, pe parcursul unei zile însorite o astfel de instalație asigură încălzirea a 50-100 litri de apă la temperatura 15-20°C până la 45-100°C. Acest tip de instalații rămâne a fi un transformator predominant de energie solară în Republica Moldova. Durata de exploatare eficientă a instalațiilor de încălzire a apei constituie circa 7 luni: în perioada 15 martie-15 octombrie, astfel se poate face posibil asigurarea minimumului necesar de apă caldă în aceste luni.

Implementarea în Republica Moldova a instalațiilor de uscare a fructelor, legumelor și plantelor medicinale ar permite nu doar economisirea surselor fosile de energie, dar și evitarea pierderilor de fructe și legume datorită conservării rapide la locul de producere. Cu cât este mai mare durata de exploatare a instalației de încălzire a apei pe parcursul unui an, cu atât mai mare va fi rentabilitatea. O altă practică este utilizarea energiei solare pentru încălzirea încăperilor, serelor, uscătoriilor. Serele solare cu instalații de acumulare a căldurii pot funcționa în condițiile Republicii Moldova anul înprejur, astfel asigurând o economisire de 60% de combustibil¹³⁰.

Cele mai dezvoltate tehnologii de conversie a energiei solare și mai pe larg folosite sunt: conversia termică și fotovoltaică. Conform primei tehnologii, energia solară se transformă în energie termică cu ajutorul captatorului cu efect de seră. În cazul celei de-a doua tehnologii - energia solară se transformă în energie electrică cu ajutorul celulelor sau modulelor fotovoltaice. Menționăm aici că un metru pătrat de captator solar asigură cu apă caldă o persoană pe o perioadă de 6-7 luni. În condițiile climatice ale Moldovei, se pot acoperi circa 65% din necesarul anual de apă caldă utilizând energia solară. Ca instalațiile solare pentru încălzirea apei să fie atractive din punct de vedere economic, trebuie ca costul unui

128 P. Todos, I. Sobor, D. Ungureanu, A. Chiciuc, M. Pleșca, *op. cit*

129 V. Ermuratschi *op. cit*

130 Ibidem

m² instalat să nu depășească 75 USD. În prezent, prețurile la instalațiile de producție autohtonă sunt de trei ori mai mari, iar a celor de import, și mai mari¹³¹.

Utilizarea surselor de energie regenerabilă, inclusiv cea solară, permite diversificarea surselor de aprovizionare cu energie, substituirea combustibililor fosili pe care Moldova îi importă. Mai mult ca atât, acestea sunt surse de energie pure din punct de vedere ecologic și contribuie la reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră.

2. 2. 5 Potențialul și căile de utilizare a energiei biomasei în Moldova

În acest studiu ne vom referi atât la biomasa provenită din procesul de creștere a plantelor agricole și din silvicultură, cât și la biomasa provenită din diferite reziduuri și deșeuri de origine organică. Transformarea biomasei în energie se face prin intermediul arderii, care furnizează căldură, ce poate fi ușor transformată în electricitate. De exemplu, până în anii 80 ai secolului trecut, biogazul se folosea pentru încălzire în majoritatea cazurilor. În prezent, majoritatea instalațiilor folosesc cogenerarea pentru producerea electricității, cu recuperarea căldurii ca produs secundar.

Dacă e să facem o investigație privind potențialul și capacitățile Republicii Moldova de a produce energie în baza biomasei, atunci evidențiem mai multe segmente.

În ceea ce privește dejecțiile animaliere, atunci menționăm faptul că în Moldova gospodăriile țărănești sunt acelea care dețin cel mai mare număr de capete de animale și păsări, care mai mult de jumătate de an se află pe iamaș și în afara gospodăriei țărănești. Astfel, s-a consi-

derat că numai o treime din an se acumulează dejecții animaliere. În baza unor calcule, astfel se poate conta la o recuperare efectivă de biogaz în instalații anaerobe de numai 19116 mii m³/an biogaz¹³².

Referitor la apele industriale uzate, cu mare încărcătură organică, constatăm că în prezent din fabricile ce sunt în funcțiune, potențialul de recuperare a biogazului în aceste ape uzate, prevăzându-se tratarea anaerobă numai a nămolurilor rezultate din epurarea mecano-biologică aerobă, este în volum de 40260 m³/zi sau 14695 mii m³/an¹³³. Pentru aceasta sunt necesare aproximativ 40 fermentatoare a câte 1000 m³ fiecare. Totodată, în RM funcționează 38 de stații de epurare mecano-biologică, unde în prezent s-a redus cu 1/3 debitul de nămol. Dar, și în aceste condiții, putem conta pe o producere de 60000 m³/zi de biogaz sau 21900 mii m³/an¹³⁴.

În final, avem deșeurile menajere, care în mediul urban se acumulează în total pe republică 700 mii tone pe an, din care este posibil de recuperat cca 3125 mii m³/an de biogaz. Dar, prin procesul „Valorga” (des utilizat în Olanda și Franța) – ce constă într-o fermentare anaerobă în stare lichidă – putem recupera cca 69300 mii m³/an de biogaz¹³⁵.

În ceea ce privește eficiența economică a investițiilor capitale, ele se determină în funcție raportul dintre valoarea efectului economic, din care scădem cheltuielile de exploatare și deservire a instalațiilor, și volumul investițiilor capitale, care asigură efectul dat. Astfel, conform unor calcule ale experților de la Universitatea Tehnică din Moldova, s-a constatat că durata recuperării investițiilor pentru instalațiile cu capacitatea de 250 m³ este de 11 ani,

131 Aspecte ale utilizării Surselor Regenerabile de Energie în R. Moldova, http://www.energyplus.utm.md/index.php?option=com_content&view=article&id=44&Itemid=53&lang=ro&showall=1

132 Dumitru Ungureanu, „Potențialul și căile de utilizare a energiei biomasei în Republica Moldova”, Universitatea Tehnică din Moldova.

133 Idem

134 Idem

135 Petru Todos, „Surse regenerabile de energie în Republica Moldova: realități și perspective”, Universitatea Tehnică din Moldova.

pentru capacitatea de 750 m³ – 6 ani, pentru cele de 1500 m³ – 4 ani¹³⁶. Un avantaj al implementării tehnologiei de tratare anaerobă a deșeurilor agro-zootehnice, precum și a nămolurilor de la stațiile municipale de epurare a apelor uzate și în cadrul întreprinderilor de prelucrare a producției agricole, ar constitui eliberarea și recultivarea suprafețelor de pământ destul de mari ocupate pentru depozitarea acestora, la prevenirea eroziunii solurilor, la protecția mediului ambiant, etc.

La momentul de față, potențialul disponibil de biomasă ce este folosit la producerea de căldură constituie 186 mii tep/an, iar alte 206 mii tep/an sunt încă nevalorificate. Conform unor estimări, la un efort suplimentar ar putea fi mărită producția de biomasă cu 196 tep. În așa fel, potențialul de biomasă în țară posibil de a fi dezvoltat și folosit în scopuri energetice în termen mediu ar constitui cca 615 mii tep/an¹³⁷.

Conform unor calcule efectuate de Universitatea Tehnică din Moldova (în baza Anuarului Statistic din 2007), rezultă că potențialul energetic al biomasei produse anual în Moldova ar putea constitui cca 550 mii tep, ceea ce echivalează cu 23% din consumul intern brut anual de resurse energetice (2430 mii tep în anul 2006). Astfel spus, contribuția biomasei în viitor la acoperirea nevoii de energie ar putea constitui până la 1/5 – 1/4 din consumul total. În ceea ce privește producția de biomasă folosită curent la producerea energiei, Anuarul Statistic al RM din 2007 indică cifra 78,4 ktep, ceea ce echivalează cu 3,2% din consumul total intern de resurse energetice¹³⁸.

Totodată, trebuie de menționat că producerea și utilizarea biomasei este reflectată în „Legea energiei regenerabile” nr.160-XVI din 12.07.2007,

unde se menționează că asigurarea producerii energiei regenerabile în proporție de 6% din volumul energiei provenite din surse tradiționale să fie către anul 2010 și 20% către anul 2020¹³⁹. Un alt document ce se referă la surse regenerabile, în special la biomasă, este „Strategia energetică a RM până în anul 2020”.

Investițiile capitale în proiectarea și construcția instalațiilor de biogaz sunt destul de mari, cca 0,61 – 1,48 USD/m³¹⁴⁰. Evident că acest preț este destul de costisitor atât pentru fermieri, cât și pentru sectorul comunal. În acest caz, participarea statului sau atragerea unor investiții străine în acest domeniu ar fi oportună, ceea ce ar duce la diminuarea prețului real al energiei. În rezumat, profitabilitatea proceselor de tratare a reziduurilor este definită în egală măsură de către deciziile politice și soluțiile ingineresti.

Exista oportunități de a spori esențial utilizarea biomasei, însă fără o finanțare suplimentară nu este posibil să se înregistreze progrese în direcția producerii biogazului din deșeuri. Orice sprijin financiar pentru instalațiile de producere a bioenergiei ar trebui să se acorde, ținându-se cont de eficiența acestora, de valoarea adăugată pentru comunitățile rurale și celelalte avantaje economice și ecologice oferite de instalațiile în cauză. Astfel, Republica Moldova trebuie să profite din plin de parteneriatul cu Banca Mondială și Fondul Ecologic Global în cadrul unui proiect-pilot, care ar promova folosirea energiei renovabile din deșeuri agricole. Acesta este un prim pas la aplicarea astfel de tehnologii, neutre la emisiile gazelor cu efect de seră și totalmente nouă pentru Republica Moldova, care ar putea fi implementat cu succes și pe viitor.

136 Dumitru Ungureanu, „Potențialul și căile de utilizare a energiei biomasei în Republica Moldova”, Universitatea Tehnică din Moldova.

137 Potential use of renewable energy (Biomass) in Moldova. Financed under the Austrian Global Environment Consultatn Trust Found. 2002

138 Anuarul Statistic al RM din 2007

139 LEGE Nr. 160 din 12.07.2007 cu privire la “energie regenerabilă”, publicată în Monitorul Oficial Nr. 127-130 din 7.08.2007, art Nr : 550

Art. 6 b) asigurarea, până în anul 2010, a producerii unui quantum de 6% de energie din surse regenerabile din volumul energiei provenite din surse tradiționale și a unui quantum de 20% - până în anul 2020
140 Petru Todos, „Surse regenerabile de energie în Republica Moldova: realități și perspective”, Universitatea Tehnică din Moldova.

CONCLUZII

- În baza studiului efectuat, am dedus că industria gazului, fiind o ramură strategică a economiei naționale, de nivelul dezvoltării căreia depinde stabilitatea macroeconomică și securitatea energetică a țării, este în mâinile monopolistului rusesc S.A.R. „Gazprom”, R. Moldova pierzând controlul acestei ramuri. În cele din urmă, necesarul de produse energetice este acoperit din import, principalul și unicul furnizor de gaze naturale fiind preponderent Federația Rusă. Totodată, Republica Moldova, făcând cedări spectaculoase Federației Ruse, în prezent deține pârghii limitate în timpul negocierilor privind prețul la gazul importat de S.A.R. „Gazprom”.
- În ceea ce privește importul de energie electrică, constatăm că decizia de a importa energie electrică de la Centrala de la Cuciurgan (Inter RAO EES Rosii) are la bază considerente politice și nu economice sau financiare, deoarece RM a avut propunerea din partea Ucrainei să cumpere curent electric la un preț cu aproape 10% mai mic decât cel oferit de Centrala electrică de la Cuciurgan. Cu toate acestea, nu s-a acceptat oferta de la Kiev, din motive deocamdată necunoscute.
- În baza analizei Strategiilor energetice ale Republicii Moldova (din 1997, 2000 și 2007), ajungem la concluzia că autoritățile moldovenești nu dispun azi de o viziune strategică clară asupra asigurării securității energetice a țării pe termen lung. Astfel, avem situația când strategiile energetice ale RM nu sunt realizate complet, dar sunt amânate.
- În ceea ce privește impactul aderării Republicii Moldova la Tratatul Comunității Energetice (TCE), constatăm că aceasta presupune în mod evident beneficii, și anume: investiții, acces la piața energetică europeană, intensificarea cooperării cu statele din Sud-Estul Europei, etc. Însă, vorbind despre angajamentele RM, nu putem constata realizări majore pe dimensiunea energetică, dar vom scoate în evidență unii pași realizați:
 - (1) exprimarea expresă a dorinței de a adera la Tratatul Comunității Energiei și tendinței de integrare pe piața energetică regională, continuarea demersurilor privind aderarea cu drepturi depline la Uniunea Coordonatoare a Transportatorilor de Energie Electrică;
 - (2) sporirea gradului de securitate energetică prin prisma unor mecanisme legislative relativ noi (Strategia securității energetice, elaborarea proiectului Legii cu privire la eficiența energetică, proiectul Regulamentului Agenției pentru Eficiența Energetică, Legea energiei regenerabile, etc.)

- Deși Republica Moldova a reușit să se apropie de Uniunea Europeană în urma implementării PAUEM, în ceea ce privește unele aspecte, după părerea noastră, timp de trei ani, elita politică nu a demonstrat consecvență în acțiunile sale. Un capitol important care cere atenția autorităților este faptul că nu a fost posibilă, per total, realizarea unui Plan de Acțiuni realist pentru sporirea eficienței energetice, intensificării utilizării resurselor regenerabile de energie, consolidarea instituțiilor corespunzătoare și implementarea unor măsuri de cost redus în domeniu.
- Pentru asigurarea securității energetice a RM, considerăm că este necesar de diversificat atât sursele, cât și căile de furnizare ale resurselor energetice. Ajungem la concluzia că identificarea unor alternative pentru resursele energetice existente, inclusiv identificarea alternativelor la gazul rusesc sunt diverse, printre care:
 - (1) aderarea la proiectul panoccidental Nabucco, care are drept scop diversificarea resurselor de aprovizionare cu energie ale UE, care va porni de la Marea Caspică și va ocoli Rusia;
 - (2) șanse de a importa gaze din Asia Centrală există, dar pentru aceasta este necesar de a convinge compania rusească S.A.R. „Gazprom”, în timp ce Rusia a sabotat Acordul „privind politica comună în domeniul tranzitului gazului natural”, ceea ce aduce prejudicii celorlalte state CSI, inclusiv RM.
- Pe teritoriul Republicii Moldova sunt disponibile surse de energie regenerabilă precum: energia solară, eoliană, hidroelectrică, biomasa etc. și considerăm că utilizarea acestui potențial poate contribui la micșorarea importului de resurse energetice. În baza studiului, constatăm că există posibilitatea privind cercetarea și valorificarea surselor noi de energie cu asimilarea potențialului lor pentru dezvoltarea energiei, astfel că:
 - (1) în 2007 a fost aprobată Legea cu privire la energia regenerabilă, obiectul căreia îl constituie cadrul juridic de funcționare a sectorului energiei regenerabile;
 - (2) pe teritoriul republicii există destule zone cu vânturi favorabile pentru funcționarea eficientă a instalațiilor eoliene;
 - (3) participarea Moldovei la construcția CNE Cernavodă i-ar putea asigura, peste câțiva ani, întregul necesar de energie electrică și nu ar mai face-o să depindă de livrările din Rusia sau Ucraina;
 - (4) în Moldova sunt posibilități și oportunități de a spori esențial transformarea biomasei în energie, însă, fără o finanțare suplimentară, nu este posibil să se înregistreze progrese în acest sens.

RECOMANDĂRI

- Considerăm că este necesar ca Republica Moldova să facă față dependenței complete a țării de importul de resurse energetice printr-o abordare integrată, constând în diversificarea mixului de energie și diversificarea surselor și rutelor de alimentare cu energie importată. În acest sens, se recomandă Guvernului RM să întreprindă măsurile de rigoare privind:
 - (1) diminuarea tendinței de creștere în balanța energetică a gazelor naturale în energetică și în alte sectoare ale economiei moldovenești;
 - (2) reevaluarea proprietăților deținute de acționarii S.A. „Moldovagaz”, revederea/renegocierea prin instrumente legal-economice acordurilor încheiate în sfera industriei gazului, precum și delimitarea clară, din punct de vedere legal, a datoriilor pentru consumul de gaz natural, acumulate de Moldova (malul drept al Nistrului) și de regiunea transnistreană;
 - (3) negocierea cu S.A.R. “Gazprom” a unor noi condiții privind prețul gazului și prețul tranzitului al gazului prin teritoriul RM în conformitate cu Carta Energetică a UE;
 - (4) revederea acordului cu CERS Moldoveneasca privind importul de energie electrică din regiunea transnistreană, acțiune în baza căreia trebuie să domine latura economico-comercială și de securitate energetică;
 - (5) atragerea și valorificarea potențialelor investiții privind implementarea Strategiei RM până în 2020 din partea Comisiei Europene, Băncii Mondiale, Băncii Europene pentru Reconstrucție și Dezvoltare, Băncii Europene pentru Investiții și Agenției Elvețiene pentru Cooperare Internațională.
- În ceea ce privește politica energetică a Republicii Moldova în raport cu angajamentele europene, recomandăm Guvernului RM:
 - (1) să realizeze o Analiză a Impactului Regulatoriu și o argumentare economico-financiară în ceea ce privește proiectul de lege cu privire la energia electrică;
 - (2) pentru aderarea la TCE, Guvernul RM trebuie să fie capabil să creeze un cadru juridic și economic pentru rețeaua de energie, să implementeze aquis-ul comunitar pentru energie, mediu, concurență și resurse regenerabile, adaptat atât la cadrul instituțional al Comunității Energetice, cât și la situația specifică a țării, să ad-

opte planuri de dezvoltare prin care să aducă sectoarele sale de energie corespunzătoare rețelelor de energie la nivelul standardelor general aplicabile în Comunitatea Europeană;

- (3) doar în cazul liberalizării și demonopolizării pieței, o eventuală aderare la TCE și diversificarea a resurselor este realistă;
- (4) să asigure funcționarea transparentă și eficientă a ANPC;
- (5) să se achite restanțele la plăți în sectorul electroenergetic;
- (6) să se realizeze un Plan de contorizare a magistralelor de distribuire a gazelor naturale;
- (7) să se prevadă mecanisme de implementare a legilor prin identificarea planurilor de acțiune fezabile, cu termeni de implementare stabiliți și cu prevederea surselor de finanțare (îndeosebi în ceea ce privește Strategia securității energetice până în 2020);
- (8) întărirea rețelei de gazoducte magistrale prin construirea unor spre România (precum gazoductul Drochia – Ungheni – Iași sau altele).

➤ Luând în considerație că Rusia este unicul furnizor de gaze naturale în RM, pentru a asigura securitatea energetică din țară și a diversifica căile de furnizare a gazul natural, recomandăm Guvernului RM:

- (1) realizarea unui studiu de fezabilitate cu privire la posibilitățile tehnice și financiare

ale Republicii Moldova de aderare la Nabucco. Dincolo de aceasta, este necesar să existe un guvern care să contracareze tendințele monopoliste ale „MoldovaGaz”/”Gazprom”, care evident nu susține diversificarea surselor de aprovizionare cu gaz. În cazul în care ar exista posibilitatea tehnică și financiară de conectare la Nabucco, cel mai important este ca Gazprom să nu dețină controlul asupra conectării la gazoduct, nici la construcția conductei;

- (2) semnarea unui Acord cu România în sectoare-cheie, îndeosebi în cel energetic, întru dezvoltarea interconexiunilor între sistemele de conducte ale țărilor și accesarea fondurilor structurale ale UE pentru realizarea astfel de planuri. Ar fi utilă pentru Moldova și construcția unor interconexiuni noi, separat cu România, dincolo de cele existente prin care gazul trece de la Est spre Vest, făcându-și drum spre Balcani – iar, în această situație, Moldova ar putea avea acces la gazul din Vest și ar putea face față unor eventuale crize. Pentru aceasta, desigur, este nevoie și de voință politică;
- (3) examinarea posibilității aderării la proiectul White Stream drept alternativă pentru proiectul Nabucco și consolidarea

cooperării cu Ucraina în acest sens;

- (4) identificarea potențialilor investitori pentru construirea gazoductelor;
- (5) examinarea și utilizarea la maxim a posibilităților legale și tehnice privind importul de gaze naturale din Asia Centrală și negocierea tranzitului prin teritoriul Federației Ruse, luând în considerație precedentul altor state din regiune.

➤ În ceea ce privește identificarea unor alternative pentru resursele energetice existente și valorificarea resurselor energetice regenerabile, recomandăm Guvernului RM să contribuie substanțial la:

- (1) găsirea unui consens de ordin politic cu autoritățile de la București privind participarea RM la construcția CNE Cernavodă și investigarea posibilităților de a obține surse financiare suficiente proiectului (granturi/credite preferențiale de la organisme financiare in-

ternaționale);

- (2) valorificarea din plin a parteneriatului cu Banca Mondială și Fondul Ecologic Global în cadrul unui proiect-pilot, care ar promova folosirea energiei renovabile din deșeuri agricole;
- (3) valorificarea energiei eoliene în baza hărții potențialului energetic eolian al R. Moldova;
- (4) investirea în cercetările științifice ale Centrului Universitar „Energie Plus” al UTM, colectivul căruia a realizat deja, pe lângă alte proiecte, o turbină eoliană construită pentru alimentarea cu energie electrică a consumatorilor individuali;
- (5) crearea sistemelor de încălzire solară prin crearea colectoarelor ieftine și eficiente de energie solară și acumulate sezoniere de căldură;
- (6) utilizarea instalațiilor de uscare a fructelor, legumelor și plantelor medicinale.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

A. Legi. Tratatate:

1. Hotărîrea Guvernului Nr. 958 privind “Strategia energetică a Republicii Moldova pînă în anul 2020”, din 21 august 2007, Monitorul Oficial Nr. 141-145 (3028-3032), 7 septembrie 2007.
2. Hotărîrea Parlamentului Republicii Moldova Nr. 1556 „cu privire la reorganizarea și privatizarea complexului de gaze din Republica Moldova”, din 02.04.1998 (publicat: 02.04.1998 în Monitorul Oficial Nr. 028).
3. Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova Nr.1068 „cu privire la crearea în complexul de gaze al Republicii Moldova a unei societăți pe acțiuni moldo-ruse”, din 21.10.1998 (Publicat : 12.11.1998 în Monitorul Oficial Nr. 100).
4. Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova Nr.542 din 11.06.97 cu privire la aprobarea Strategiei energetice a Republicii Moldova pînă în anul 2005, Monitorul Oficial Nr.49-50/515 din 31.07.1997.
5. Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova Nr.360 din 11.04.2000 cu privire la aprobarea Strategiei energetice a Republicii Moldova pînă în anul 2010, Monitorul Oficial al R.Moldova nr.42-44/443 din 20.04.2000.
6. Hotărîrea Consiliului de Administrație al ANRE privind tarifele la energie electrică, nr.300 din 30.07.2008, Monitorul Oficial nr.140-142/402 din 01.08.2008
7. Hotărîre Nr. 1223 “pentru inițierea negocierilor asupra proiectului Acordului între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Kazahstan privind colaborarea în domeniile energetic, petrolier și de gaze”, din 01.12.2000, Publicat : 07.12.2000 în Monitorul Oficial Nr. 152.
8. Hotărîre Nr. 1319 “despre inițierea negocierilor asupra proiectului Acordului între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Kazahstan privind colaborarea în domeniile energetic și gazo-petrolier”, din 06.11.2003, Publicat: 14.11.2003 în Monitorul Oficial Nr. 226, art. Nr: 1369.
9. Hotărîre Nr. 122 “pentru inițierea negocierilor asupra proiectului Acordului interguvernamental privind colaborarea în domeniul energetic și gazo-petrolier”, din 07.02.2005, Publicat : 11.02.2005 în Monitorul Oficial Nr. 024, art. Nr: 170.
10. Lege Nr. 160 din 12.07.2007 cu privire la “energie regenerabilă”, publicată în Monitorul Oficial Nr. 127-130 din 17.08.2007, art Nr: 550.
11. Hotărîre de Guvern Nr. 683 „Despre aprobarea Regulamentului privind modul de transmitere a rețelelor de gaze între prinderilor de gaze ale «Moldovagaz» la deservire tehnică”, din 18 iunie 2004 (Publicat: 25.06.2004 în Monitorul Oficial Nr. 100).
12. Proiectul de lege cu privire la energia

- electrică aprobat de Guvern și prezentat Parlamentului (<http://www.parlament.md/download/drafts/en/21.2009.doc>);
13. Lege cu privire la energia electrică Nr. 137-XIV din 17.09.98 publicată în Monitorul oficial al R. Moldova nr. 111-113/681 din 17.12.1998;
 14. Tratatului de constituire a Comunității Energiei, 2005 (<http://www.energy-community.org/pls/portal/docs/36298.PDF>);
 15. Planul de Acțiuni UE – Moldova (http://www.delmda.ec.europa.eu/eu_and_moldova/pdf/moldova_enp_ap_ro.pdf);
 16. Proiect de lege privind administrarea și deetatizarea proprietății publice: (<http://www.parlament.md/lawprocess/laws/may2007/121-XVI-04.05.2007/>);
 17. Legea Republicii Moldova privind conservarea energiei Nr.1136-XIV din 13.07.2000 (Monitorul Oficial al R. Moldova nr.157-159 din 21.12.2000).
- B. Literatură de specialitate:**
1. Valeriu Canțer, „Sectorul energetic al Republicii Moldova”, Academia de Științe din Moldova - nr. 1(12), februarie 2009.
 2. Цыганков П.А. Проблема метода в теории международных отношений// Теория международных отношений: Учеб. Пособие. – М.: Гардарики, 2002. – р. 46-77
 3. I. Comendant, A. Sula, S. Robu, Iu. Dupleva, “Dezvoltarea surselor de energie electrică în Republica Moldova inclusiv cu posibila participare a centralei nucleare”, Institutul de Energetică al Academia de Științe din Moldova.
 4. Dumitru Ungureanu, „Potențialul și căile de utilizare a energiei biomasei în Republica Moldova”, Universitatea Tehnică din Moldova.
 5. Petru Todos, „Surse regenerabile de energie în Republica Moldova: realități și perspective”, Universitatea Tehnică din Moldova.
 6. Biroul Național de Statistică al RM, „Balanța energetică a Republicii Moldova” (culegere statistică, 2007).
 7. Alocuțiunea dlui Vladimir ANTOSII, ministrul industriei și infrastructurii din Republica Moldova la Conferința energetică a țărilor riverane Mării Negre, “Dezvoltarea sectorului energetic și realizarea proiectelor investiționale în infrastructura energetică a Republicii Moldova”, Chișinău, 04.04.2006.;
 8. Tudor Șoitu, Sergiu Gaibu, Corina Gaibu, “Programul național de gazificare: realități, necesități și perspective”, IDIS Viitorul, 2007.
 9. Studiul “Moldova și UE în contextul Politicii Europene de Vecinătate. Realizarea Planului de Acțiuni UE – Moldova (februarie 2005 – ianuarie 2008)”, Asociația pentru Democrație Participativă ADEPT, EXPERT-GRUP, Chișinău 2008.
 10. Raport asupra implementării Planului de Acțiuni RM-UE 2008, Chișinău 2009.
 11. Raport al Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene cu privire la implementarea PAUEM pe segmentul 2.6 „Transport, energie, telecomunicații, mediu, și cercetări, dezvoltare și inovații”, Chișinău 2007.

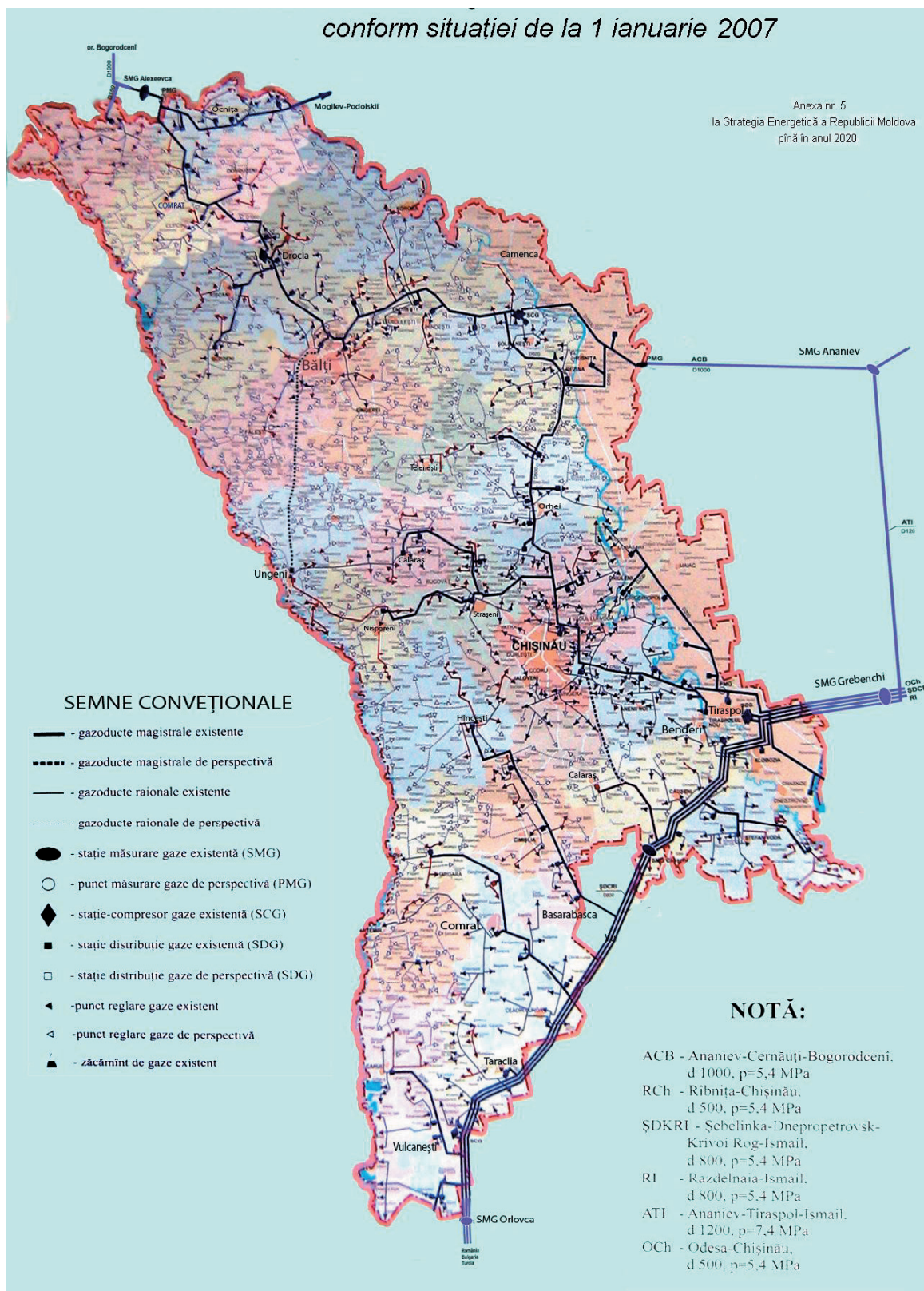
12. Raport cu privire la activitatea Agenției Naționale pentru Protecția Concurenței în 2007-2008, Chișinău 2008
 13. T. Iașenco, C. Cozonac, V. Sârbu, "Moldova vândută pe bucățele Concernului rus "Gazprom" (II, III)", investigație jurnalistică, Chișinău 2007-2008
 14. V. Prohnițchi, A. Oprunenco, A. Popa, O. Lupan, A. Gamanjii, A. Lupușor, „Planul de Acțiuni Uniunea Europeană – Republica Moldova ca examen de capacitate pentru Guvern: screening-ul implementării părții economice”, Chișinău 2008
 15. P. Todos, I. Sobor, D. Ungureanu, A. Chiciuc, M. Pleșca „Energie regenerabilă. Studiu de fezabilitate”, Chișinău 2002.
 16. M. Mățu, V. Sochircă, "Geografia umană a Republicii Moldova. Manual pentru clasa a IX-a", Chișinău 2003.
 17. V. Ermuratschi, "Economia, energetica, conservarea energiei", Chișinău 2005.
 18. C. Guțu, A. Guțu, M. Chiorsac, "Sistemele electrogeneratoare hibride helio-eoliene în condițiile Republicii Moldova", referat.
 19. I. Sobor, "Este energia regenerabilă mai scumpă?" Conferința Internațională de energie din Moldova, Chișinău 2005.
- C. Ziare. Resurse internet:**
1. Guvernul României, newsletter nr.22/27.05.2007.
 2. Cotidianul Național Independent "Timpul", 13 martie 2009, VIII-45 (1019).
 3. Ziarul de gardă Nr. 153, din 1 noiembrie 2007.
 4. Ziua, Nr. 4267, 25 iunie 2008.
 5. Jurnalul Oficial al Uniunii Europene C 27/144 <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2009:027:0144:0151:RO:PDF>.
 6. "Implementarea reformelor inițiate conform Planului de Acțiuni UE-RM. Evaluarea progresului în perioada octombrie-decembrie 2008", Euromonitor nr. 4 (13), ediția a III-a, Chișinău 2008
 7. <http://economie.moldova.org/news/datoria-moldovagaz-fata-de-gazprom-se-cifra-la-finele-lui-iunie-la-peste-18-mlrd-usd-140779-rom.html>
 8. <http://economie.moldova.org/news/moldova-import-energie-electric-din-ucraina-prin-doi-intermediari-136321-rom.html>
 9. <http://economie.moldova.org/news/moldova-a-inceput-sa-procure-energie-electrica-de-la-doi-operatori-ucraineni-pentru-a-mentine-tarifele-preferentiale-137353-rom.html>
 10. <http://www.interlic.md/2008-10-29/econom-cumpara-energie-electrica-de-la-rushi-6924.html>
 11. <http://www.interlic.md/2007-08-07/2019-2019.html>
 12. <http://www.interlic.md/2008-04-07/4605-4605.html>
 13. <http://www.investigatii.md/index.php?art=329>
 14. <http://www.mec.gov.md/node/724>
 15. <http://www.mec.gov.md/node/223>
 16. <http://www.mii.gov.md/newsview.php?l=ro&idc=6&id=198>
 17. <http://www.moldovanoastra.md/print.php?id=2119&lang=ro>
 18. <http://www.anre.md/news/index.php?vers=1&sm=41&ct=132>
 19. <http://www.eco.md/article/5983/>
 20. <http://www.eco.md/article/6148/>
 21. <http://www.europa.md/rom/infto/4768>
 22. <http://www.eco.md/article/5162/>

23. http://www.ziare.com/Dmitri_Medvedev_este_noul_tar_al_Rusiei-304537.html
24. http://www.prisa.md/rom/comments_energy_draghisteanu
25. <http://www.politik.md/?view=articlefull&viewarticle=221>
26. <http://www.parlament.md/news/plenaryrecords/05.06.2008/>
27. <http://www.infomarket.md/en/pwengi-neering/news/18799>
28. http://www.bbc.co.uk/romanian/news/story/2006/01/060104_moldova_gazprom.shtml
29. http://www.nuclearelectrica.ro/relatii_publice.php?rel=1
30. <http://economie.moldova.org/news/ucraina-majoreaza-pretul-la-energie-electrica-120658-rom.html>
31. <http://www.immromania.ro/noutati/noutate.php?id=512>
32. http://www.standard.ro/articol_75382/r_moldova_are_rezerve_de_gaz_pentru_doar_doua_zile_spune_primaria_chisinaului.html
33. <http://www.azi.md/ro/comment/478>
34. <http://www.economica.md/economie-si-business/guvernul-rm-favorizeaza-gazprom-ul-arata-rezultatele-unui-studiu-analitic.html>
35. <http://www.economica.md/economie-si-business/gazprom-vrea-cele-trei-ceturi-2.html>;
36. http://www.euractiv.ro/uniunea-europeana/articles%7CdisplayArticle/articleID_6149/Tarile-ESE-si-UE-vor-ratifica-pactul-energetic.html;
37. <http://www.mfa.gov.md/noutati/593/>;
38. <http://www.mfa.gov.md/noutati/1861/>;
39. <http://www.anre.md/news/index.php?vers=1&sm=41&ct=115>;
40. <http://dezvoltarea.chamber.md/Numar292008/Economie/M2.HTM>;
41. http://www.ziare.com/Ucraina_si_R_Moldova_negociaza_o_apropriere_de_UE_in_domeniul_energetic-502830.html;
42. <http://www.interlic.md/2008-11-24/moldova-participa-la-o-noua-runda-de-negocieri-privind-aderarea-la-tratatul-comunitatii-energetice-7432.html>;
43. <http://www.gibcluj.ro/index.php/news/items/republica-moldova-are-sanse-de-aderare-la-comunitatea-energetica.html>;
44. <http://www.europa.md/rom/infto/4818>;
45. <http://www.europa.md/rom/infto/4786>;
46. http://www.euractiv.ro/uniunea-europeana/articles%7CdisplayArticle/articleID_6149/Tarile-ESE-si-UE-vor-ratifica-pactul-energetic.html;
47. http://www.energy-community.org/portal/page/portal/ENC_HOME/ENERGY_COMMUNITY/Facts_and_Figures;
48. <http://www.integrare.gov.md/md/home>;
49. <http://www.nabucco-pipeline.com/project/project-description-pipeline-route/project-description.html>;
50. <http://www.eco.md/article/3550/>;
51. <http://www.eco.md/article/5249/>
52. [http://ro.wikipedia.org/wiki/Nabucco_\(gazoduct\)](http://ro.wikipedia.org/wiki/Nabucco_(gazoduct));
53. <http://www.capitalul.ro/macro-economie/republica-moldova-vrea-includerea-romaniei-in-proiectul-nabucco.html>;
54. http://www.energyplus.utm.md/index.php?option=com_content&view=article&id=44&Itemid=53&lang=ro&showall=1

Anexa 1

Schema dezvoltării rețelilor de gaze în Republica Moldova

Ministerul Industriei și Infrastructurii

СОГЛАШЕНИЕ О ПРОВЕДЕНИИ СОГЛАСОВАННОЙ ПОЛИТИКИ В ОБЛАСТИ ТРАНЗИТА ПРИРОДНОГО ГАЗА

Правительства государств-участников настоящего Соглашения, далее - Стороны, руководствуясь общепринятыми принципами и нормами международного права, Договором к Энергетической Хартии от 17 декабря 1994 года, признавая еобходимость обеспечения свободного транзита природного газа независимо от происхождения, места назначения или его владельца, признавая необходимость осуществления согласованных мер в целях обеспечения народного хозяйства и населения государств-участников настоящего Соглашения бесперебойным газоснабжением, в целях дальнейшей реализации положений Договора о создании Экономического союза от 24 сентября 1993 года

СОГЛАСИЛИСЬ О НИЖЕСЛЕДУЮЩЕМ:

Статья 1

Для целей настоящего Соглашения:

“транзит газа” - перемещение через территорию Стороны газа, происходящего на территории другого государства и предназначенного для территории третьего государства, при условии, что либо другое государство, либо третье государство является договаривающейся стороной.

Статья 2

Стороны принимают необходимые меры по обеспечению свободного транзита и сохранности природного газа при его трубопроводной транспортировке через территорию своих государств.

Природный газ, поставляемый транзитом через территорию одной из Сторон, не может быть использован для нужд Стороны, которая осуществляет его транзит.

Статья 3

Стороны обязуются принимать необходимые меры, в том числе совместные, для того чтобы ни одна из Сторон не оказалась под угрозой отключения от источников газоснабжения и не был нанесен ущерб интересам государств-поставщиков природного газа и государств, осуществляющих его транзит.

Статья 4

В случае возникновения спора между Сторонами настоящего Соглашения Стороны обязуются не прерывать и не сокращать транзитные поставки газа до разрешения данного спора.

Стороны обеспечивают соблюдение всех ранее достигнутых договоренностей по условиям транспортировки природного газа до окончательного разрешения спора, но не позднее срока действия контракта.

Статья 5

В случае аварии в транзитной газотранспортной системе Сторона, на территории которой произошла авария, незамедлительно уведомляет об этом заинтересованные Стороны и принимает все необходимые меры для устранения последствий аварии, не дожидаясь результатов расследования ее причин.

Сократившийся при этом объем поставляемого газа распределяется между потребителями пропорционально объемам транзитного газа в соответствии с заключенными договорами.

Стороны осуществляют в приоритетном порядке поставки оборудования, материалов, комплектующих изделий и запасных частей для проведения восстановительных и ремонтных работ на транзитных газотранспортных системах.

При этом Стороны не будут применять таможенные пошлины и эквивалентные им сборы, а также ограничения нетарифного характера.

Статья 6

Споры между Сторонами относительно толкования и применения положений настоящего Соглашения, а также споры, затрагивающие права и обязанности Сторон, будут разрешаться путем проведения непосредственных консультаций и переговоров между заинтересованными Сторонами либо иных процедур, предусмотренных международным правом.

Статья 7

Стороны предпринимают меры по обеспечению своевременных расчетов за транзит и потребление природного газа.

Статья 8

Настоящее Соглашение вступает в силу с момента получения депозитарием третьего уведомления о выполнении Сторонами внутригосударственных процедур, необходимых для вступления Соглашения в силу.

Статья 9

Каждая Сторона может выйти из настоящего Соглашения, предварительно уведомив в письменной форме депозитария Соглашения о своем намерении не позднее чем за шесть месяцев до даты выхода.

Совершено в городе Москве 3 ноября 1995 года в одном подлинном экземпляре на русском

языке. Подлинный экземпляр хранится в Исполнительном Секретариате Содружества Независимых Государств, который направит каждому государству, подписавшему настоящее Соглашение, его заверенную копию.

За Правительство Азербайджанской Республики

(с оговоркой *) _____ подпись

За Правительство Республики Армения _____ подпись

За Правительство Республики Беларусь _____ подпись

За Правительство Республики Грузия

(с оговоркой **) _____ подпись

За Правительство Республики Казахстан _____ подпись

За Правительство Республики Кыргызстан _____ подпись

За Правительство Республики Молдова _____ подпись

За Правительство Российской Федерации _____ подпись

За Правительство Республики Таджикистан _____ подпись

За Правительство Туркменистана _____ подпись

За Правительство Украины _____ подпись

* Оговорка Азербайджанской Республики:

“Статью 3: Исключить. Ввести статью следующего содержания:

“Положения настоящего Соглашения не должны истолковываться как препятствующие принятию какой-либо Стороной меры в рамках ее суверенных прав, которую она сочтет необходимой для защиты существенных интересов ее безопасности и поддержания общественного порядка, в том числе в период войн, вооруженных конфликтов или чрезвычайных положений в международных отношениях”.

** Оговорка Республики Грузия:

“К статье 2: Грузия предлагает дополнить абзац 2 словами “за исключением, когда Стороны договариваются об оплате стоимости транзита за счет части, поставляемой транзитом, природного газа”.

NOTE

IDIS „Viitorul” reprezintă o instituție de cercetare, instruire și inițiativă publică, care activează pe o serie de domenii legate de: analiză economică, guvernare, cercetare politică, planificare strategică și management al cunoștințelor. IDIS activează în calitate de platformă comună care reunește tineri intelectuali, preocupați de succesul tranziției spre economia de piață și societatea deschisă în Republica Moldova.

Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale (IDIS) „Viitorul” este succesorul de drept al Fundației Viitorul, și păstrează în linii mari tradițiile, obiectivele și principiile de acțiune ale fundației, printre care se numără: formarea de instituții democratice și dezvoltarea unui spirit de responsabilitate efectivă printre oamenii politici, funcționari publici și cetățenii țării noastre, consolidarea societății civile și spiritului critic, promovarea libertăților și valorilor unei societăți deschise, modernizate și pro-europene.

